

บทที่ 2

หลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสัญญาและ การขนส่งสินค้าทางทะเล

ในการศึกษาถึงเรื่องข้อยกเว้นและการจำกัดความรับผิดของผู้ขนส่งสินค้าทางทะเล มีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงรากฐานความคิด แนวคิด ทฤษฎี และหลักการของกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งเรื่องของสัญญาและการขนส่งสินค้าทางทะเล เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างเพียงพอที่จะนำไปใช้ประกอบการวิเคราะห์ประเด็นข้อกฎหมายในบทต่อไป

ดังนั้น ในบทนี้จึงจะทำการศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องหลักเสรีภาพในการทำสัญญา หลักความรับผิดของคู่สัญญา ทฤษฎีเกี่ยวกับการรับขน และหลักการตีความกฎหมาย

1. หลักเสรีภาพในการทำสัญญา

เสรีภาพในการทำสัญญาเริ่มตั้งแต่เสรีภาพในการคิดที่จะทำสัญญา เมื่อคิดรอบคอบแล้ว ก็มาสู่เสรีภาพในการตัดสินใจว่าจะทำสัญญาหรือไม่ ถ้าตัดสินใจว่าจะทำก็มีเสรีภาพที่จะเลือกทำสัญญากับใคร ทำสัญญาอะไร มีวัตถุประสงค์หรือมีเนื้อหาของสัญญาอย่างไร เมื่อตัดสินใจแล้ว ก็มีเสรีภาพที่จะแสดงเจตนาออกมาด้วยวิธีที่ต้องการและมีเสรีภาพที่จะกำหนดให้เจตนาที่แสดงออกมานั้นก่อให้เกิดผลตามที่ตนประสงค์ ซึ่งเสรีภาพทั้งหลายเหล่านี้ได้รับการรับรองจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 151

เสรีภาพในการทำสัญญามีความหมายอยู่ 2 ชนิด ความหมายแรกคือ เสรีภาพที่จะเข้ามาตกลงทำสัญญา ส่วนความหมายที่สองหมายถึง เสรีภาพที่จะไม่ถูกแทรกแซงเมื่อสัญญาเกิดแล้ว

สำหรับเสรีภาพที่จะเข้ามาตกลงทำสัญญานั้น หมายถึง เสรีภาพในการเริ่มต้นดำเนินต่อไป หรือระงับกระบวนการในการก่อให้เกิดสัญญา ซึ่งในความหมายนี้อาจพิจารณาได้ 2 ด้าน คือ ด้านกระทำ (Positive Sense) หมายถึง การเริ่มต้นดำเนินต่อไปและการตกลงเข้าทำสัญญา และด้านไม่กระทำ (Negative Sense) หมายถึง การไม่เข้าทำสัญญา หรือระงับกระบวนการในการเจรจา

ด้วยถ้อยคำเสนอหรือการยกเลิกการเจรจา เป็นต้น สำหรับการไม่เข้าทำสัญญาของผู้รับคำเสนอ ยกเลิก หรือระงับการเจรจาของกลุ่มเจรจา มักไม่มีปัญหาเพราะเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นการใช้เสรีภาพ แต่ในส่วน ที่ผู้เสนอเปลี่ยนใจไม่เข้าทำสัญญาด้วยการถอนคำเสนอนั้นอาจมีปัญหา ในระบบกฎหมายของบาง ประเทศ เพราะผู้ทำคำเสนออาจไม่มีเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้น ส่วนเสรีภาพที่จะไม่ถูกแทรกแซง ภายหลังจากที่สัญญาเกิดแล้วนั้น หมายความว่าเสรีภาพที่จะไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐทฤษฎีปัจเจกชน นิยม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรัฐได้รับรองเสรีภาพที่ปัจเจกชนมีตั้งแต่ขั้นตอนก่อนเกิดสัญญาแล้ว ดังนั้น เมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้วรัฐจะเข้าไปแทรกแซงเพื่อให้สิ่งที่คู่สัญญาได้กำหนดไว้โดยหลักเสรีภาพ เปลี่ยนแปลงไปเป็นประการอื่นไม่ได้เพราะหากปล่อยให้ทำเช่นนั้น เสรีภาพของปัจเจกชนก็จะ ถูกทำลายไป

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของหลักเสรีภาพในการทำสัญญานั้น เซอร์ เฮนรี เมน (Sir Henry Maine) ได้กล่าวไว้ว่าพัฒนาการของสังคมพัฒนาจากสถานะไปสู่สัญญา (From Status to Contract) ซึ่งสามารถพิจารณาตามยุคได้ดังนี้ (สนันท์กรณ โสคติพันธุ์, 2549, หน้า 235-236)

ในยุคโรมันโบราณและยุคสาธารณรัฐนั้น สัญญาจะมีลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. ให้ความสำคัญกับแบบของสัญญา ถ้าสัญญาได้ทำตามแบบเรียบร้อยแล้วสัญญาก็จะ สมบูรณ์โดยไม่สนใจว่าสัญญาจะเกิดจากการแสดงเจตนาที่ตรงกับเจตนาภายในหรือไม่เกิดจาก เจตนาวิปริตหรือไม่

2. ให้ความสำคัญกับเอกเทศสัญญา กล่าวคือ จะทำสัญญาที่มีผลตามกฎหมายได้จะทำได้ เฉพาะสัญญาที่กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้โดยเฉพาะเท่านั้น สัญญาที่ทำบนฐานของหลักเสรี- ภาพเหมือนในปัจจุบันในลักษณะของสัญญาที่ไม่มีชื่อ

3. ให้ความสำคัญกับสถานะของกลุ่มสัญญา เพราะบุคคลที่จะเข้ามาทำสัญญาได้นั้น โดย หลักต้องประกอบไปด้วย 3 สถานะคือ

- 3.1 สถานะของความเป็นอิสระ (Status Libertatis) คือ ไม่ได้ตกอยู่ในสถานะทาส

- 3.2 สถานะของความเป็นพลเมืองโรมัน (Status Civiltatis) คือ มีใช้คนต่างชาติหรือ คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนที่ตกมาเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรโรมัน

- 3.3 สถานะทางครอบครัว (Status Familiaris) คือ ต้องมีสถานะในครอบครัวเป็น หัวหน้าครอบครัว เพราะหัวหน้าครอบครัวถือเป็นบุคคลตามกฎหมาย (Persona Sui Iuris) เพียงคนเดียว เท่านั้นในครอบครัว ดังนั้น ในความสำคัญสามประการนี้ สถานะของบุคคลมีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นสิ่งแรกที่จะทำให้บุคคลนั้นสามารถทำสัญญาได้ จึงกล่าวกันว่าสัญญาในสมัยโรมัน ผูกพันอยู่กับ “สถานะ”

ในยุคฟิวต์ล สัญญาจะมีลักษณะสำคัญ (ศันนัทกรณ โสคติพันธู, 2549, หน้า 236) คือ

1. ไม่เน้นรูปแบบเหมือนสมัยโรมัน
2. ให้ความสำคัญกับชนชั้น โดยชนชั้นที่ทำสัญญาจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ
  - 2.1 สัญญาที่ทำระหว่างชนชั้นพ่อค้าและชนชั้นขุนนาง ในลักษณะของการต่อรองผลประโยชน์

2.2 สัญญาที่ทำระหว่างเจ้านายกับลูกน้อง ถูกเรียกว่า (Vassalaggio) มีลักษณะของสัญญาที่ลูกน้องสาบานยอมตนเป็นผู้รับใช้ ชื่อสัตย์ ทำการงานและปฏิบัติตามที่เจ้านายมอบหมาย เจ้านายก็รับที่จะดูแลโดยแบ่งที่ดินให้ทำกินเป็นการตอบแทน ที่ดินที่ลูกน้องได้ไปนี้มีได้ได้ความเป็นเจ้าของหรือกรรมสิทธิ์ไปได้แต่เพียงสิทธิทำกินเท่านั้น และสัญญาระหว่างเจ้านายลูกน้องในช่วงแรกมีผลผูกพันเฉพาะตัวคู่สัญญาเท่านั้น เมื่อลูกน้องตาย สัญญาที่ระงับ ที่ดินที่เคยให้ลูกน้องทำกินก็จะกลับคืนไปสู่เจ้านาย แต่ต่อมาภายหลังก็พัฒนาไปสู่ลักษณะของการตกทอดของที่ดินสู่ทายาทของลูกน้องด้วย

ในยุคของกฎหมายศาสนา (Canon Law) (ศันนัทกรณ โสคติพันธู, 2549, หน้า 236) สัญญาผูกพันเพราะความคิดทางศีลธรรมที่คนต้องรักษาคำพูดที่ตนได้ให้ไว้

ในศตวรรษที่ 17 ความคิดของกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) อธิบายว่าโดยธรรมชาติคนทุกคนมีเหตุผลในตนเองสามารถคิดและเข้าใจอะไรก็ได้ด้วยตนเองสามารถที่จะตัดสินใจอะไรเองได้อย่างถูกต้อง อันนำมาสู่ความคิดที่ว่าคนทุกคนสามารถที่จะคิด ตัดสินใจและแสดงเจตนาทำสัญญาได้โดยไม่จำกัดเพราะสถานะหรือรูปแบบ ดังนั้นคนจึงมีเสรีภาพในการทำสัญญามากขึ้น

ในศตวรรษที่ 18 ความคิดของลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) คือ การนิยมความเป็นปัจเจก หรือมองว่าปัจเจกชนแต่ละคนมีเสรีภาพที่จะทำอะไรได้ด้วยตนเองรัฐมีหน้าที่ต้องยอมรับรองให้เป็นไปตามความต้องการของแต่ละบุคคล ถือว่าบุคคลแต่ละคนมีเสรีภาพที่จะทำสัญญาผูกมัดตนเองได้ และเสรีภาพของเขาจะถูกจำกัดได้ก็แต่ด้วยการใช้เสรีภาพของเขาเท่านั้น ดังนั้นคนจึงเริ่มมีเสรีภาพในการทำสัญญามากขึ้นอีก ซึ่งในศตวรรษนี้เกิดความคิดของลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งลัทธิเสรีนิยมในทางเศรษฐกิจที่เน้นเสรีภาพของมนุษย์โดย อัดัม สมิทท์ (Adam Smith) ได้ให้นิยามไว้ว่าบุคคลทุกคนควรที่จะมีอิสระในการจัดการผลประโยชน์ของตนเองด้วยวิถีทางของตนเอง (Every man should be free to put his own interest in his own way) เป็นหน้าที่ของกฎหมายที่จะให้ความเป็นผลต่อเจตนาของกลุ่มสัญญาและมีกรจำกัดเสรีภาพในการทำสัญญาให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อส่งเสริมความเจริญในทางเศรษฐกิจ ภายใต้ความคิดของลัทธิเสรีนิยมที่มองว่าบุคคลทุกคนมีเสรีภาพที่จะเข้าทำสัญญาเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงหมายความว่าเสรีภาพจะมีอยู่ราบเท่าที่คู่สัญญามีความเท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจ

จากความคิดดังกล่าวมีผลให้หลักเสรีภาพในการทำสัญญาได้เกิดขึ้นและพัฒนาไปสู่หลักเสรีภาพในการทำสัญญาที่แท้จริงในศตวรรษที่ 19 ซึ่งการที่บุคคลมีเสรีภาพในการทำสัญญามากเกินไปส่งผลให้ในตอนปลายของศตวรรษที่ 19 คู่สัญญาฝ่ายที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจเหนือกว่าได้ใช้เสรีภาพของตนในการกำหนดเนื้อหาของสัญญาไว้ล่วงหน้าฝ่ายเดียวในลักษณะที่เอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจน้อยกว่า และเป็นสัญญาที่ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่าเตรียมไว้ใช้ทำสัญญากับคนหมู่มากทั้งเพื่อความรวดเร็ว ทั้งเพื่อความเป็นระบบเดียวกันของสัญญาที่ทำกับคนจำนวนมาก สัญญาในลักษณะดังกล่าวเป็นสัญญาที่เรียกอีกชื่อว่าสัญญาจำยอม คือ คู่สัญญาฝ่ายที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจต้องจำยอมเข้าทำสัญญาโดยไม่มีทางเลือก หรือไม่มีเสรีภาพเช่นที่เคยมีมาแต่ก่อน ทำให้เกิดสภาพของสัญญาตาม “สถานะ” อีกครั้งหนึ่ง นั่นคือ สถานะของคู่สัญญาที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจเหนือกว่า และสถานะของคู่สัญญาที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจ

ในศตวรรษที่ 20 (सनันทกรณ โสตติพันธุ์, 2549, หน้า 237) รัฐต่างๆจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องเข้ามาคุ้มครองคู่สัญญาที่ไม่มีเสรีภาพในการทำสัญญา หมายถึง คู่สัญญาฝ่ายที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจด้วยการออกกฎหมายคุ้มครองเพราะถือว่าเสรีภาพที่แท้จริงไม่มีอยู่อีกต่อไปสำหรับประเทศไทยนั้นก็ให้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 ซึ่งมุ่งหมายจะคุ้มครองคู่สัญญาฝ่ายที่อ่อนแอกว่าภายหลังจากที่สัญญาได้เกิดขึ้นแล้วเป็นสำคัญ รวมถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 ว่าด้วยสัญญาซึ่งมุ่งหมายจะคุ้มครองก่อนที่สัญญาจะเกิดเพราะคุ้มครองเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของสัญญาที่จะนำไปใช้กับผู้บริโภค นอกเหนือจากกฎหมายหลักทั้งสองฉบับนี้แล้ว

ปัจจุบัน ในศตวรรษที่ 21 ประเทศไทยยังคงมีแนวโน้มที่รัฐจะเข้าไปแทรกแซงเสรีภาพในการทำสัญญามากขึ้นๆซึ่งมีแนวโน้มว่าประเทศไทยในอนาคตอาจจะมีเสรีภาพที่ไม่แตกต่างจากที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษคือการย้อนจาก “สถานะ” กลับมาสู่ “สัญญา” อีกครั้ง เพราะสภาพที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษหลังจากการที่รัฐเข้ามาแทรกแซงเพื่อคุ้มครองคู่สัญญาฝ่ายที่อ่อนแอกว่าทำให้ผลที่สุดชาวอังกฤษพบว่า การแทรกแซงเหล่านั้นมิได้ก่อประโยชน์แก่คู่สัญญาฝ่ายที่อ่อนแอกว่าอย่างแท้จริง เช่น กฎหมายที่เกี่ยวกับการเช่าอสังหาริมทรัพย์ก่อผลกระทบมากมายต่อผู้ให้เช่าจนท้ายที่สุดก็ไม่มีใครอยากให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ซึ่งก็จะส่งผลกระทบต่อผู้ที่ประสงค์จะเช่าเองเป็นต้น ดังนั้น ในประเทศอังกฤษก็จะเริ่มกลับไปมีความคิดที่จะปล่อยทุกอย่างให้เป็นไปตามกลไกของตลาดเสรีจะดีกว่า เพราะประชาชนผู้บริโภคจะเป็นผู้เลือกเองว่าอะไรที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง

อนึ่ง เนื่องจากหลักเสรีภาพในการทำสัญญาเป็นหลักที่ซ่อนอยู่ในหลักอิสระในทางแพ่ง หลักเสรีภาพในการทำสัญญาจึงมีบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 151 และหากจะพิจารณาให้เป็นรูปธรรม พิจารณาได้ดังนี้

1. หลักเสรีภาพในการทำสัญญากับองค์ประกอบของสัญญา

1.1 คู่สัญญามีเสรีภาพที่จะเลือกเข้าทำสัญญากับใครก็ได้ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ตาม

1.2 คู่สัญญามีเสรีภาพที่จะเลือกเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของสัญญาอย่างไรก็ได้ไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์เฉพาะเอกเทศสัญญาในลักษณะของวัตถุประสงค์ทางภาวะวิสัยหรือวัตถุประสงค์เฉพาะของตัวคู่สัญญาเองในลักษณะของวัตถุประสงค์ในทางอัตวิสัย หรือวัตถุประสงค์แบบผสม

1.3 คู่สัญญามีเสรีภาพที่จะเลือกวิธีการหรือแบบในการทำสัญญา ไม่ว่าจะด้วยวาจา กิริยาอาการ หรือลายลักษณ์อักษรก็ตาม

1.4 คู่สัญญามีเสรีภาพที่จะคิดตัดสินใจว่าจะทำสัญญาหรือไม่อย่างไร และมีเสรีภาพในการแสดงเจตนาออกมาตามที่ตนได้ตัดสินใจไว้ หากการตัดสินใจผิดพลาดเพราะคู่กรณีอีกฝ่ายมาทำกลฉ้อฉล ข่มขู่ คู่สัญญาฝ่ายที่ถูกกลฉ้อฉล ข่มขู่จะเสียเสรีภาพในการตัดสินใจ ก็จะได้รับ ความคุ้มครองจากกฎหมายโดยกฎหมายจะให้สัญญานั้นตกเป็นโมฆะ หากคู่สัญญาแสดงเจตนาออกมาไม่ตรงกับที่ตัดสินใจไว้เช่นเพราะความสำคัญผิดในสาระสำคัญ กฎหมายก็จะคุ้มครองเจตนาที่แท้จริงอันเป็นการคุ้มครองเสรีภาพในการทำสัญญาด้วยการกำหนดให้เจตนาที่แสดงออกมานั้น ตกเป็นโมฆะไป

2. หลักเสรีภาพในการทำสัญญาในความสัมพันธ์กับเนื้อหาของสัญญา กล่าวคือ คู่สัญญามีเสรีภาพที่จะกำหนดเนื้อหาของสัญญาอย่างไรก็ได้ แม้ในเนื้อหาที่กำหนดอาจแตกต่างจากที่กฎหมายกำหนด หากมิใช่กฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน แล้ว สัญญานั้นก็ไม่เป็นโมฆะ

3. หลักเสรีภาพในการทำสัญญากับผลของสัญญา กล่าวคือ คู่สัญญามีเสรีภาพที่จะกำหนดผลของสัญญาอย่างไรก็ได้ และเมื่อกำหนดไว้แล้ว กฎหมายก็จะรับรองให้สัญญามีผลสมดังเจตนา นั่นคือ หลักสัญญาต้องเป็นสัญญา (Pacta Sunt Servanda)

เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าคู่สัญญาจะมีเสรีภาพมากมายในการทำสัญญา แต่เสรีภาพดังกล่าว ก็ต้องอยู่ภายในกรอบหรือขอบเขตอันสมควรด้วยเพื่อมิให้การใช้เสรีภาพในการทำสัญญาของ บุคคลบางคนต้องไปก่อความเสียหายแก่บุคคลอื่นหรือสังคม เสรีภาพในการทำสัญญาจึงอาจ ถูกจำกัดได้ ดังนี้ (สนันท์ภรณ์ โสทธิพันธุ์, 2549, หน้า 238)

1. การจำกัดเสรีภาพในการทำสัญญาในความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของสัญญา

1.1 เสรีภาพในการเลือกคู่สัญญาอาจถูกจำกัดได้ หากคู่สัญญาเป็นผู้ดำเนินกิจการในลักษณะผูกขาด เขาย่อมมีเสรีภาพในการเลือกบุคคลที่จะเข้ามาทำสัญญาด้วย เพราะกฎหมายบังคับให้ต้องทำสัญญากับบุคคลทุกคน โดยเสมอหน้ากัน

1.2 เสรีภาพในการเลือกวัตถุประสงค์ของสัญญาอาจถูกจำกัดด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนและด้วยความเป็นไปได้ตามมาตรา 150

1.3 เสรีภาพในการเลือกวิธีการหรือแบบในการทำสัญญานั้นอาจถูกจำกัดด้วยกฎหมาย ในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้สัญญาบางชนิดต้องทำตามแบบอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง

1.4 เสรีภาพในการตัดสินใจอาจถูกจำกัดเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังเช่น กรณีของการแสดงเจตนาเพราะถูกฉ้อลลโดยบุคคลภายนอก แทนที่กฎหมายจะคุ้มครองเสรีภาพในการตัดสินใจของผู้ถูกฉ้อลล กฎหมายกลับไปคุ้มครองคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งที่เข้ามาทำสัญญาโดยไม่รู้ถึงการฉ้อลลของบุคคลภายนอกโดยให้สัญญาที่เกิดจากการฉ้อลลของบุคคลภายนอกนั้นสมบูรณ์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเสรีภาพในการตัดสินใจถูกจำกัดจากหลักการคุ้มครองความไว้วางใจของคู่กรณีที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เสรีภาพในการแสดงเจตนาอาจถูกจำกัด เพื่อคุ้มครองบุคคลภายนอก แม้คู่สัญญาจะแสดงเจตนาออกมาไม่ตรงกับเจตนาภายใน เช่น เรื่องของเจตนาหลง และแม้กฎหมายจะคุ้มครองเสรีภาพในการตัดสินใจโดยให้เจตนาที่แสดงออกเป็น โฆษะ แต่หากมีบุคคลภายนอกที่สุจริตหรือต้องเสียหายเข้ามาเกี่ยวข้อง กฎหมายก็จำกัดคุ้มครองเขามากกว่า

2. เสรีภาพในการกำหนดเนื้อหาของสัญญาอาจถูกจำกัดโดย

2.1 การใช้เสรีภาพของคู่สัญญาที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่า โดยคู่สัญญาฝ่ายที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจด้อยกว่าไม่มีเสรีภาพในการกำหนดเนื้อหาของสัญญา

2.2 กฎหมายที่จำกัดเสรีภาพของคู่สัญญาฝ่ายที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่า ได้แก่ การจำกัดเสรีภาพด้วยพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 การจำกัดเสรีภาพด้วยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญา

2.3 กฎหมายเฉพาะ ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายกำหนดราคาคควบคุมสำหรับสินค้าบางประเภท เป็นต้น

2.4 ข้อตกลงของสหภาพแรงงานนายจ้างและสหภาพแรงงานลูกจ้างซึ่งจะส่งผลให้นายจ้างและลูกจ้างที่เป็นสมาชิกของสหภาพไม่มีเสรีภาพที่จะกำหนดเนื้อหาของสัญญาเป็นประการอื่น

3. เสรีภาพของสัญญาในการกำหนดผลของสัญญาอาจถูกจำกัดด้วยหลักสัญญาไม่ต้องเป็นสัญญา (Rebus Sic Stantibus) อันเป็นหลักที่ยกเว้นหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา เนื่องจากภายหลังที่ได้ทำสัญญากันแล้ว ยังมีได้มีการปฏิบัติการชำระหนี้อันเป็นผลของสัญญา แต่มีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ในการปฏิบัติการชำระหนี้ไปอย่างมากจนไม่อาจคาดหมายได้ในขณะทำสัญญา หากยังต้องไปปฏิบัติการชำระหนี้กันต่อไปก็จะก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม ทำให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้เปรียบมากเกินไปเกินสมควรและคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบมากเกินไปเกินสมควร ทำให้ ณ เวลาที่มีการชำระหนี้ การปฏิบัติการชำระหนี้และการปฏิบัติการชำระหนี้ตอบแทนจะไม่สมดุลกัน สัญญาจึงไม่ควรเป็นสัญญาอีก ตามหลักที่ว่าเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป สัญญาไม่ต้องเป็นสัญญา

หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) และหลักอิสระในทางแพ่ง (Private Autonomy) มีความสัมพันธ์กัน คือ หลักอิสระในทางแพ่ง ในส่วนของนิติกรรมว่าหมายถึงอิสระของบุคคลที่จะจัดการชีวิตของตนทั้งในเรื่องส่วนตัวเช่น การรับรองบุตร การรับบุตรบุญธรรม การสมรส เป็นต้น และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน เช่น การทำพินัยกรรม การทำสัญญาซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ เป็นต้น ทั้งโดยอาศัยนิติกรรมฝ่ายเดียว หรือสัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการดังกล่าว ซึ่งในส่วนของหลักเสรีภาพในการทำสัญญานั้น เนื่องจากเป็นหลักที่อยู่บนฐานของหลักอิสระในทางแพ่ง โดยหลักอิสระในทางแพ่งกว้างกว่าหลักเสรีภาพในการทำสัญญา การพิจารณาความสัมพันธ์ของหลักทั้งสองจึงเป็นการพิจารณาความแตกต่างระหว่างนิติกรรมที่อยู่บนหลักอิสระในทางแพ่ง และสัญญาที่อยู่บนหลักเสรีภาพในการทำสัญญา สำหรับหลักเสรีภาพในการทำสัญญานั้นเป็นเรื่องที่ปัจเจกชนใช้ความเป็นอิสระของตนจัดการขอบเขตทางกฎหมายของตน แต่จัดการฝ่ายเดียวไม่ได้ ต้องเป็นการใช้เสรีภาพร่วมกันของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ต่างฝ่ายต่างต้องการจัดการขอบเขตในทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตน ซึ่งการจัดการขอบเขตในทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนและมีผู้อื่นร่วมด้วยในลักษณะของสัญญานั้นควรที่จะเกิดได้ก็เฉพาะในเรื่องของทรัพย์สินเท่านั้น ดังนั้นหลักเสรีภาพในการทำสัญญา และหลักอิสระในทางแพ่งจึงต่างกันที่ประเด็นหลัก 2 ประเด็น คือในเรื่องของบุคคล สำหรับหลักเสรีภาพในการทำสัญญานั้นต้องใช้จากบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปเท่านั้น ในส่วนของหลักอิสระในทางแพ่งอาจใช้กับบุคคลฝ่ายเดียวก็ได้ สองฝ่ายก็ได้ หลายฝ่ายก็ได้ และในเรื่องของทรัพย์สิน สำหรับหลักเสรีภาพในการทำสัญญานั้นใช้สำหรับจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของคู่สัญญาเท่านั้น แต่หลักอิสระในทางแพ่งสามารถใช้จัดการในเรื่องส่วนตัวได้ด้วย

หลักที่ควรคำนึงในการก่อให้เกิดสัญญา

1. หลักเสรีภาพในการทำสัญญา อันเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในการทำสัญญาที่ใช้กันมานานและเป็นที่ยอมรับกันมาโดยตลอดว่าผู้ที่จะเข้าทำสัญญาจะตกลงทำสัญญากับใครอย่างไรก็ย่อมได้ทั้งสิ้นเพียงแต่ต้องอยู่ในกรอบของมาตรา 151

2. หลักสุจริตเป็นหลักการสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีบัญญัติไว้เป็นพื้นฐานในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยในมาตรา 5 เกี่ยวกับการใช้สิทธิและการชำระหนี้ว่าบุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต ซึ่งมักเป็นที่เข้าใจกันว่ามาตรานี้จะถูกนำมาใช้ก็ต่อเมื่อมีหนี้แล้วคือสัญญาเกิดแล้วเท่านั้น ความจริงหลักการนี้สามารถที่จะนำมาปรับใช้ในขั้นตอนก่อนสัญญาหรือในขั้นตอนของการก่อให้เกิดสัญญาด้วย เพราะถือได้ว่าแม้สัญญาจะยังไม่เกิด แม้หนี้ตามสัญญาจะยังไม่เกิดแต่ที่คู่สัญญาก็มีหนี้ต่อกันแล้วในการที่จะต้องปฏิบัติตามหลักสุจริต และอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนึ่งควีนกระทำกร กล่าวคือ งดเว้นที่จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่อีกฝ่ายหนึ่งในขั้นตอนก่อนสัญญา

3. หลักความไว้นับเชื่อใจเป็นหลักการสำคัญอีกหลักหนึ่งที่เป็นพื้นฐานในเรื่องของการแสดงเจตนาเข้าทำสัญญาที่ผู้แสดงเจตนาจะคำนึงถึงแต่เสรีภาพของตนและทำอะไรตามใจตนเท่านั้นไม่ได้ แต่ต้องคำนึงถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งด้วยเสมอว่าเขาจะเข้าใจอย่างไร เพราะความไว้นับเชื่อใจเป็นหลักที่กฎหมายให้ความสำคัญคุ้มครองเช่นกัน เนื่องจากการคุ้มครองความไว้นับเชื่อใจของคู่กรณี ย่อมหมายถึงการคุ้มครองบุคคลอื่นๆ ในสังคมที่อาจเข้าทำสัญญาเช่นเดียวกับคู่กรณีรวมถึงการคุ้มครองความมั่นใจในทางธุรกิจด้วย

ในเบื้องต้นดูเหมือนว่าหลักความยุติธรรมควรจะเป็นหลักที่ศาลใช้ในการตัดสินคดีมากกว่าที่จะเป็นหลักที่ผู้ก่อสัญญาใช้กัน แต่ความจริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะหากคู่สัญญามุ่งหมายให้สัญญาที่ตนก่อขึ้นนั้นเป็นสัญญาที่สามารถผูกพันและบังคับกันได้ตามความประสงค์ทุกอย่างแล้ว ในการก่อสัญญา คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะต้องคำนึงถึงความยุติธรรมที่มีต่ออีกฝ่ายหนึ่งด้วย เพราะหากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่ากำหนดข้อสัญญาเอาเปรียบอีกฝ่ายหนึ่งที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า แต่ฝ่ายหลังจำต้องยอมเข้าทำสัญญา นอกจากจะเป็นสัญญาที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมแล้วยังขัดกับหลักการของสัญญาที่ทั้งสองฝ่ายต้องมีเสรีภาพในการทำสัญญาและต้องมีย่างเท่าเทียมกันด้วย ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจำต้องยอมเข้าทำสัญญา เสรีภาพของเขาก็ไม่มี หรือหากมีการกำหนดเนื้อหาของสัญญาหรือการปฏิบัติการชำระหนี้ของสัญญาแบบไม่ได้สัดส่วนกันก็จะขัดกับหลักการของสัญญาที่การปฏิบัติการชำระหนี้ของฝ่ายหนึ่งจะต้องได้สัดส่วนกับการปฏิบัติการชำระหนี้ตอบแทนของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

2. หลักความรับผิดชอบของคู่สัญญา

หลักความรับผิดชอบก่อนสัญญาควรคำนึงถึงในขั้นตอนของการก่อให้เกิดสัญญาเพื่อให้ผู้เข้าทำสัญญาระลึกได้ว่าหากในขั้นตอนนั้นผู้เข้าทำสัญญาจงใจทำให้คู่กรณีอีกฝ่ายที่เข้าร่วมทำสัญญาได้รับความเสียหายแล้ว เขาก็อาจจะมีผลได้ และเป็นความผิดที่ว่าด้วยการเยียวยาความเสียหายต่อประโยชน์ที่อีกฝ่ายไม่ควรเสียเวลา เสียโอกาส หรือเสียค่าใช้จ่ายเข้ามาทำสัญญา เพราะในที่สุดแล้วสัญญาไม่เกิดหรือสัญญาเกิดแต่ไม่สมบูรณ์หรืออาจจะไม่มีผล

ตามพื้นฐานของหลักเสรีภาพในการทำสัญญาแล้ว คู่สัญญาสามารถที่จะตกลงหรือกำหนด ข้อสัญญาระหว่างกันได้ รวมทั้งการกำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตอบรับภาระเพิ่มขึ้นด้วยการให้มัดจำหรือเบี้ยปรับ แต่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายก็สามารถที่จะตกลงกำหนดข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้เช่นเดียวกันไม่ว่าการตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบดังกล่าวจะมีมาตั้งแต่ขณะทำสัญญาหรือเกิดขึ้นภายหลังก็ตาม ซึ่งหากมีมาขณะทำสัญญา ข้อตกลงยกเว้น หรือจำกัดความรับผิดชอบนั้นก็จะเป็นข้อสัญญาข้อหนึ่งที่มีลักษณะเป็นการตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบไว้ล่วงหน้าคือก่อนที่ความผิดนั้นจะเกิดขึ้น แต่หากข้อตกลงนั้นเกิดขึ้นภายหลังสัญญา แต่เกิดก่อนที่จะมีการไม่ชำระหนี้หรือมีความผิดเกิดขึ้นก็ยังคงเป็นข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบไว้ล่วงหน้าอยู่ดี เพียงแต่ลักษณะของข้อตกลงนี้เป็นการเพิ่มเติมสัญญาเดิม แต่หากข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบเกิดขึ้นภายหลังที่ความผิดในการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้เกิดขึ้น ข้อตกลงนี้ก็จะเป็นข้อตกลงที่เปลี่ยนแปลงความรับผิดชอบ มิใช่ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของลูกหนี้ที่ทำกันไว้ล่วงหน้าดังกรณีแรก

สำหรับข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบนั้นมีความหมายต่างกัน เพราะข้อตกลงยกเว้นความรับผิดชอบ หมายถึงข้อสัญญาหรือข้อตกลงให้คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ต้องรับผิดชอบในความผิดที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้หรือการปฏิบัติตามชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ซึ่งหากไม่มีข้อตกลงยกเว้นไว้ คู่สัญญาที่ผิดสัญญาหรือไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องจะต้องมีความรับผิดชอบตามกฎหมายลักษณะหนี้เช่นอาจถูกคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงหรืออาจถูกคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเรียกให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่เมื่อมีข้อตกลงยกเว้นความรับผิดชอบไว้ล่วงหน้าแล้ว แม้ต่อมาคู่สัญญาจะไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้หรือปฏิบัติตามชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสัญญาคือมีความผิดเกิดขึ้น คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายก็ไม่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายลักษณะหนี้

ในส่วนของข้อตกลงจำกัดความรับผิดชอบนั้น หมายถึงข้อตกลงหรือข้อสัญญาที่กำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสัญญา คือ มีความผิดต้องรับผิดชอบ

แต่เพียงภายในขอบเขตที่จำกัดไว้ในสัญญาเท่านั้น ซึ่งถ้าหากไม่มีข้อตกลงดังกล่าวนี้ไว้ คู่สัญญาฝ่ายที่ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้หรือปฏิบัติตามชำระหนี้ไม่ถูกต้องอาจรับผิดชอบเพิ่มเติมที่ตามกฎหมายลักษณะหนี้ เช่น บริษัทรถโดยสารที่เราโดยสารไปต่างจังหวัด จะกำหนดว่า “กระเป๋าสัมภาระหายรับผิดชอบไม่เกิน 500 บาท” เป็นต้น

ความแตกต่างของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบอยู่ที่ข้อตกลงยกเว้นส่วนผลให้คู่สัญญาที่ผิดสัญญาไม่ต้องรับผิดชอบ แต่ข้อตกลงจำกัดความรับผิดชอบส่งผลให้คู่สัญญาฝ่ายที่ผิดสัญญายังคงต้องรับผิดชอบอยู่แต่ภายในขอบเขตที่จำกัดตามที่กำหนดไว้เท่านั้น

ในกฎหมายโรมันมีหลักอยู่ว่าข้อตกลงใดที่มีได้ทำตามแบบที่เกิดจากการเปล่งวาจา (Stipulatio) หรือแบบใดแบบหนึ่งที่กฎหมายแพ่ง (Ius Civile) กำหนดไว้ ข้อตกลงนั้นไม่มีผลตามกฎหมายและไม่สามารถฟ้องร้องได้ตามหลักคำฟังเพียงข้อตกลงกันข้อมไม่ก่อนนี้ (Ex Nudo Pacto Obligatio Non Oritur) แต่ผู้พิพากษา (Praetores) อาจสั่งให้ข้อตกลงนั้นมีผลได้ (Edictum de Pacti et Conventionibus) หากข้อตกลงนั้นมีลักษณะดังต่อไปนี้ (ศันนักรัตน์ โสคติพันธุ์, 2549, หน้า 353)

1. เป็นข้อตกลงที่มีได้ทำโดยกลฉ้อฉล
2. เป็นข้อตกลงที่ไม่ขัดต่อกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Lex)
3. เป็นข้อตกลงที่ไม่ขัดต่อมติของสภาของชนชั้นต่ำ (Plebiscitum)
4. เป็นข้อตกลงที่ที่ไม่ขัดต่อมติของสภาสูง (Senatusconsulta)
5. เป็นข้อตกลงที่ที่ไม่ขัดต่อคำสั่งของจักรพรรดิ (Editti และ Decreti)
6. เป็นข้อตกลงที่ต้องไม่มีลักษณะเป็นการหลบเลี่ยงกฎหมาย

ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของลูกหนี้ไว้ล่วงหน้าเป็นเพียงข้อสัญญาที่คู่สัญญาได้ตกลงกำหนดกันไว้ล่วงหน้า ซึ่งโดยปกติก็สามารถทำได้บนฐานของหลักเสรีภาพในการทำสัญญาเป็นข้อสัญญาให้คู่สัญญาที่ผิดสัญญาไม่ต้องรับผิดชอบหรือรับผิดชอบอย่างจำกัด ซึ่งแต่เดิมหลักนี้มีข้อยกเว้นกำหนดไว้ในมาตรา 373 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และในเอกเทศสัญญาเฉพาะบางมาตรา แต่ปัจจุบันด้วยความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมเศรษฐกิจและการเมือง ทำให้คู่สัญญาฝ่ายที่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจเหนือกว่า อาศัยทั้งอำนาจเหนือกว่าทางเศรษฐกิจ ความรู้ ความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพที่เหนือกว่ากำหนดข้อสัญญาหรือข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของตนไว้ล่วงหน้าทำให้คู่สัญญาอีกฝ่ายที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจ ขาดความรู้ ขาดประสบการณ์ ขอมตกลงด้วย และทำให้คู่สัญญาฝ่ายหลังนี้เสียเปรียบ ข้อสัญญาตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบนี้จึงตกอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ด้วย

อย่างไรก็ตาม นอกจากการตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดจะสามารถเกิดขึ้นโดย ข้อสัญญาระหว่างคู่สัญญาแล้ว ในบางกรณีกฎหมายก็กำหนดยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไว้ด้วย ซึ่งเป็นประเด็นการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดโดยกฎหมาย

ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของลูกหนี้ไว้ล่วงหน้าตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มีหลักการดังนี้

1. ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไว้ล่วงหน้านั้นโดยหลักปฏิบัติคู่สัญญาสามารถ ที่จะทำสัญญาตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของตนไว้ในสัญญาได้ตามหลักเสรีภาพในการทำ สัญญาซึ่งอยู่ภายใต้หลักอิสระในทางแพ่งตามมาตรา 151 นั้นเอง หากข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัด ความรับผิดไว้ล่วงหน้านั้นไม่ขัดต่อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

2. ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไว้ล่วงหน้านั้นจะตกเป็น โฆษณาตามมาตรา 373 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ความตกลงทำไว้ล่วงหน้าเป็นข้อความยกเว้นมิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดเพื่อกลั่นถูล หรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตนนั้น ท่านว่าเป็น โฆษณา” ซึ่งลักษณะของข้อตกลง ยกเว้นความรับผิดที่เป็น โฆษณาตามมาตรา 373 แบ่งออกเป็น

2.1 เป็นการตกลงล่วงหน้าจากคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ดังนั้น หากเป็นการกำหนด ล่วงหน้าจากคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียวไม่เข้ามาตรานี้

2.2 เป็นการตกลงยกเว้นความรับผิดของลูกหนี้อันสืบเนื่องจากสัญญา ไม่ใช่กับเรื่อง ละเมิด แม้บทบัญญัติในมาตรานี้จะมีได้เขียนไว้โดยชัดเจนก็ตาม แต่สามารถเข้าใจเช่นนี้ได้ด้วย เหตุผลสองประการ ประการแรก มาตรา 373 บัญญัติไว้ในหลักเกณฑ์ในส่วนของสัญญาประการที่ สอง ในเรื่องละเมิดนั้น ตราบใดที่ยังมิได้มีการทำละเมิด หนี้อันเกิดจากมูลละเมิดก็ยังมีได้เกิดขึ้น จึงจะกล่าวว่ามีบุคคลหนึ่งเป็น “ลูกหนี้” คงยังมีได้

2.3 เป็นการตกลงเพื่อยกเว้นความรับผิดเฉพาะในความผิดที่เกิดจากกลั่นถูลหรือ ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงและเป็นของลูกหนี้เท่านั้น สำหรับกลั่นถูลในความหมายของมาตรานี้ มิได้มุ่งหมายถึงการหลอกลวงหรือการทำกลั่นถูลตามมาตรา 159 เพราะในกรณีนั้นต้องเกิดก่อน หรือในขณะที่ทำสัญญาและต้องเป็นการหลอกลวงให้ตัดสินใจเข้าทำสัญญา แต่ในกรณีของมาตรา 373 นี้ เป็นเรื่องกลั่นถูลในการชำระหนี้ จึงเป็นที่เข้าใจความหมายกันโดยทั่วไปว่า หมายถึงความผิด คือ การไม่ชำระหนี้เกิดโดยลูกหนี้จงใจหรือมุ่งหมายให้เป็นเช่นนั้น หากกฎหมายยอมให้มีการตกลง ล่วงหน้าให้ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดแม้ลูกหนี้จะจงใจไม่ชำระหนี้ เท่ากับเป็นการยอมรับข้อตกลงที่ขัด ต่อรากฐานของกฎหมายลักษณะหนี้ ในส่วนของข้อตกลงยกเว้นความรับผิดของลูกหนี้ที่เกิดจาก ความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงอันหมายถึงการที่ลูกหนี้ไม่ใช่ความระมัดระวังแม้แต่น้อย ในการชำระหนี้ หากยอมให้ตกลงยกเว้นความรับผิดของลูกหนี้ในกรณีนี้ได้เท่ากับส่งเสริมให้

ลูกหนี้ ซึ่งมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ไม่สนใจหรือไม่ใช้ความระมัดระวังในการชำระหนี้เลย อันขัดกับหลักการของกฎหมายลักษณะหนี้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงล่วงหน้ายกเว้นความรับผิดชอบในกรณีผิด หรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงนั้น ต้องยกเว้นเฉพาะสำหรับความผิดของลูกหนี้เท่านั้น ดังนั้น หากลูกหนี้ตกลงกับคู่สัญญาของตนว่าจะไม่รับผิดชอบในความผิดที่เกิดจากกลล่อลวง หรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตัวแทนลูกหนี้หรือบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้ ข้อตกลงนี้ไม่ขัดต่อมาตรา 373 ผลของข้อตกลงยกเว้นความรับผิดชอบของลูกหนี้ไว้เป็นโมฆะ

การตกลงไว้ล่วงหน้าตามมาตรา 373 นี้เป็นการตกลงยกเว้นความรับผิดชอบของลูกหนี้เท่านั้น ไม่รวมการจำกัดความรับผิด เพราะมาตรา 373 เป็นกฎหมายที่เป็นบทยกเว้น การใช้การตีความควรทำโดยเคร่งครัด และเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย การใช้การตีความควรทำโดยเคร่งครัด อีกทั้งเป็นการจำกัดความรับผิดที่น่าจะตกลงกันได้ เพราะคงไม่มีใครจงใจอย่างร้ายแรงเพื่อให้ตัวเองต้องรับผิด เว้นแต่การจำกัดความรับผิดที่มากขึ้นขนาดที่จะเทียบได้กับการยกเว้นความรับผิด

สำหรับข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติเกี่ยวกับข้อตกลงยกเว้นความรับผิดไว้หลายมาตรา และด้วยเหตุที่พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ดังนั้น จึงตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้นเพื่อคุ้มครองคู่สัญญาฝ่ายที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจ การตกลงแตกต่างจากพระราชบัญญัตินี้จึงตกเป็นโมฆะ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ และบทบัญญัติในมาตรา 373 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เนื้อหาทับซ้อนกัน ในบางส่วน โดยหลักของการปรับใช้กฎหมายหากเป็นส่วนที่มีเนื้อหาเดียวกันจึงต้องปรับพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ อันเป็นกฎหมายพิเศษก่อน จึงทำให้ในปัจจุบันบทบัญญัติในมาตรา 373 เกือบไม่สามารถนำมาปรับใช้ได้เลย บทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ นั้นจะเป็นบทบัญญัติที่มีขอบเขตเนื้อหากว้างกว่าบทบัญญัติในมาตรา 373 หลายประการ คือ

1. ในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ ได้บัญญัติเกี่ยวกับข้อจำกัดความรับผิดไว้ด้วยซึ่งกว้างกว่ามาตรา 373 ซึ่งบัญญัติเฉพาะข้อตกลงยกเว้นความรับผิด

2. พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่มาจากความยินยอม ประกาศและแจ้งความ อันมีลักษณะของการกระทำฝ่ายเดียวไว้ด้วย เพิ่มเติมจากข้อตกลง ความตกลงซึ่งเป็นเรื่องของคู่สัญญาสองฝ่าย โดยบัญญัติรวมไว้ในความหมายของ “ข้อสัญญา” ตามมาตรา 3 ซึ่งกว้างกว่ามาตรา 373 ซึ่งบัญญัติเฉพาะความตกลงซึ่งหมายถึงเกิดจากคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย

3. ในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดไว้ด้วยตามมาตรา 8 และมาตรา 9 แต่ในมาตรา 373 ใช้เฉพาะความรับผิดจากสัญญา

4. ในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไว้ในกรณีของประมาทเลินเล่อด้วยตามมาตรา 8 และมาตรา 9 แต่ในมาตรา 373 ใช้เฉพาะกรณีการประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงโดยไม่รวมการประมาทเลินเล่อธรรมดา

5. ในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดทั้งในความผิดของลูกหนี้ทั้งในความผิดของบุคคลอื่นที่ลูกหนี้ต้องรับผิดร่วมด้วยแต่ในกรณีของมาตรา 373 ใช้เฉพาะกรณีตกลงยกเว้นความรับผิดของลูกหนี้เท่านั้น

6. ในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ ได้กำหนดผลของการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไว้สองส่วน ส่วนหนึ่งเป็นโมฆะ อีกส่วนหนึ่งให้ปรับใช้ได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี แต่ในมาตรา 373 กำหนดเฉพาะผลที่เป็นโมฆะเท่านั้น

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ บัญญัติเกี่ยวกับข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไว้หลายกรณี ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่อง หรือการโอนสิทธิกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจมีหนี้ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้บริโภคตามมาตรา 6

2. การตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดสำหรับความรับผิดจากการผิดสัญญาตามมาตรา 8 ซึ่งแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี

2.1 ข้อตกลงล่วงหน้ายกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อการผิดสัญญาที่ก่อความเสียหายต่อชีวิต ร่างกายหรืออนามัยของผู้อื่น อันเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความ หรือของบุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความต้องรับผิดร่วมด้วย จะนำมาอ้างเป็นข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไม่ได้ ตกเป็นโมฆะ กล่าวคือ ถ้าผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความทำผิดสัญญาต่อชีวิต ร่างกายหรืออนามัยของผู้อื่น บุคคลดังกล่าวจะอ้างว่ามีการประกาศแจ้งความ หรือมีการตกลงกับผู้เสียหายแล้วว่าเขาไม่ต้องรับผิดหรือรับผิดอย่างจำกัดไม่ได้ เพราะชีวิต ร่างกายหรืออนามัยของบุคคลนั้นๆ ไม่อยู่ในอำนาจจำหน่ายโอนอันจะทำให้ความตกลงของผู้เสียหายยกเว้นให้ผู้ก่อความเสียหายไม่ต้องรับผิดได้ ในทำนองเดียวกันผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความ จะตกลง ประกาศหรือแจ้งความยกเว้น หรือจำกัดความรับผิดเพื่อสัญญาของบุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความต้องรับผิดร่วมด้วยสำหรับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยไม่ได้เช่นเดียวกัน

2.2 ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ทำไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัด ความรับผิดเพื่อสัญญาในกรณีที่เสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สินไม่เป็นโมฆะ ให้มีผลบังคับใช้ได้เพียง เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น กล่าวคือถ้าผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความทำละเมิดต่อ ทรัพย์สินของผู้อื่น บุคคลดังกล่าวจะอ้างว่ามีการประกาศแจ้งความ หรือมีการตกลงกับผู้เสียหายแล้ว ว่าเขาไม่ต้องรับผิดหรือรับผิดอย่างจำกัดก็ได้ เพราะทรัพย์สินของบุคคลนั้นๆอยู่ในอำนาจจำหน่าย จ่ายโอน จึงทำให้ความตกลงของผู้เสียหายยกเว้นให้ผู้ที่ก่อความเสียหายไม่ต้องรับผิดสามารถใช้ได้ แต่จะใช้ได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลว่าเท่าใด จึงเป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี

ในทำนองเดียวกัน ผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความ จะตกลง ประกาศหรือแจ้งความยกเว้น หรือจำกัดความรับผิดเพื่อความผิดตามสัญญาของบุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความ ต้องรับผิดชอบร่วมด้วยสำหรับความเสียหายต่อทรัพย์สินก็ได้เช่นเดียวกัน แต่ข้อตกลงประกาศ การแจ้ง ความนั้น จะใช้ได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจของ ศาลว่าเท่าใดจึงเป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี

3. การตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดตามมาตรา 8 และมาตรา 9

ความคิดพื้นฐานของความรับผิดเพื่อละเมิดนั้น ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดเพราะฝ่าฝืนหน้าที่ ทางกฎหมายที่จะไม่ก่อความเสียหายให้แก่บุคคลอื่น ดังนั้น เมื่อบุคคลหนึ่งจงใจหรือประมาท เลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพหรือสิทธิ อย่างหนึ่งอย่างใด มาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงกำหนดให้ผู้ทำละเมิดต้องรับผิด ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น

อย่างไรก็ตาม นักกฎหมายไทยมักกล่าวถึงหลักความยินยอมไม่ทำให้เสียหาย (Volenti Non Fit Iniuria) กันเสมอ โดยแปลความหมายแตกต่างกันไป บางท่านอาจกล่าวว่ามีหมายถึง “ความ ยินยอมไม่เป็นละเมิด” บางท่านก็อธิบายว่าหมายถึง “ความยินยอมไม่เป็นการผิด” แต่หากจะแปล ความหมายที่ปรากฏตามตัวอักษรแล้วก็จะหมายความว่า “ความยินยอมไม่ทำให้เสียหาย” ซึ่งอธิบาย โดยองค์ประกอบของละเมิด ตามมาตรา 420 แล้วก็จะหมายความว่า จะเป็นละเมิดเมื่อ

1. มีการกระทำของบุคคลหนึ่งต่ออีกบุคคลหนึ่งโดยรู้สำนึก
2. การกระทำนั้นเกิดโดยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ
3. การกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
4. การกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหาย
5. มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายที่เกิดขึ้น

ดังนั้น เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทั้ง 5 แล้ว จะเห็นว่าการทำงานละเมิดต้องครบองค์ประกอบ ผู้ทำละเมิดจึงจะรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายแก่ผู้ถูกระทำ หากขาดองค์ประกอบ ข้อใดข้อหนึ่งไปก็ไม่เป็นละเมิด ดังนั้น หากความยินยอมไม่ทำให้เกิดความเสียหายเมื่อไม่มี ความเสียหายก็ไม่ละเมิดนั่นเอง ดังนั้น นักกฎหมายไทยจึงใช้หลักหลักความยินยอมไม่ทำให้เสียหายอธิบายยกเว้นมาตรา 420 และอธิบายกันตลอดมาว่าความยินยอมนั้นสามารถยกเว้นความรับผิด เพื่อละเมิดได้ แต่ในปัจจุบันพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมฯ ได้บัญญัติแยกเป็น 2 ประเด็นคือ

1. ประเด็นตามมาตรา 8 ซึ่งแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี

1.1 ข้อตกลงล่วงหน้าหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดในความเสียหายต่อ ชีวิต ร่างกาย อนามัยของผู้อื่น อันเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความ หรือของบุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความต้องรับผิดชอบด้วยจะ นำมาอ้างเป็นข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไม่ได้ ตกเป็นโมฆะ กล่าวคือ ถ้าผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความทำผิดสัญญา ต่อชีวิต ร่างกายหรืออนามัยของผู้อื่นบุคคลดังกล่าวจะอ้างว่ามีการประกาศ แจ้งความ หรือมีการตกลงกับผู้เสียหายแล้วว่าเราไม่ต้องรับผิดหรือรับผิดอย่างจำกัดไม่ได้ เพราะ ชีวิต ร่างกายหรืออนามัยของบุคคลนั้นๆ ไม่อยู่ในอำนาจจำหน่ายโอนอันจะทำให้ความตกลง ของผู้เสียหายยกเว้นให้ผู้ก่อความเสียหายไม่ต้องรับผิดได้ ในทำนองเดียวกัน ผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความจะตกลงประกาศหรือแจ้งความยกเว้น หรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดของบุคคลอื่นซึ่ง ผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความต้องรับผิดชอบด้วยสำหรับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย ไม่ได้ เช่นเดียวกัน

1.2 ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัด ความรับผิด เพื่อละเมิดในกรณีเกี่ยวกับทรัพย์สินไม่เป็นโมฆะ ให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรม และพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น กล่าวคือ ถ้าผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความทำละเมิดต่อทรัพย์สินของ ผู้อื่น บุคคลดังกล่าวจะอ้างว่ามีการประกาศแจ้งความ หรือมีการตกลงกับผู้เสียหายแล้วว่าเราไม่ต้อง รับผิดหรือรับผิดอย่างจำกัดก็ได้ เพราะทรัพย์สินของบุคคลนั้นๆ อยู่ในอำนาจจำหน่ายโอน จึงทำให้ความตกลงของผู้เสียหายยกเว้นให้ผู้ก่อความเสียหายไม่ต้องรับผิดสามารถใช้ได้ แต่จะ ใช้ได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลว่าเท่าใดจึงเป็น ธรรมและพอสมควรแก่กรณี

ในทำนองเดียวกัน ผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความ จะตกลง ประกาศหรือแจ้งความยกเว้น หรือจำกัดความรับผิดเพื่อความผิดตามสัญญาของบุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความ ต้องรับผิดชอบด้วยสำหรับความเสียหายต่อทรัพย์สินก็ได้เช่นเดียวกัน แต่ข้อตกลงประกาศ

การแจ้งความนั้นจะใช้ได้เพียงเท่าที่เป็นกรรมและพอสสมควรแก่กรณีเท่านั้น ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลว่าเท่าใดจึงเป็นกรรมและพอสสมควรแก่กรณี

2. ประเด็นตามมาตรา 9 ซึ่งหมายถึง ความตกลงหรือความยินยอมของผู้เสียหายยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดสำหรับการกระทำที่ต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนผู้ก่อความเสียหายเป็น โฆษะ สำหรับกรณีนี้เป็นที่เห็นชัดเจนว่าการกระทำที่ต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนนั้นเป็นการกระทำที่กฎหมายกำหนดกรอบเพื่อคุ้มครองคนส่วนใหญ่ในสังคมจึงไม่อาจยอมให้ผู้เสียหายตกลงหรือยินยอมเป็นส่วนตัวให้ผู้ทำละเมิดไม่ต้องรับผิดหรือรับผิดอย่างจำกัดได้

เพราะฉะนั้น ในการทำสัญญา แม้คู่สัญญาจะสามารถตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของลูกหนี้ได้ก็ตาม แต่ข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดดังกล่าวจะตกลงให้แตกต่างจากกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยไม่ได้ เพราะจะทำให้ข้อตกลงดังกล่าวเป็น โฆษะ

สำหรับแนวความคิดเกี่ยวกับพื้นฐานความรับผิดของผู้ขนส่งนั้น โรดิแอร์ อาร์ (Rodiere R.) ซึ่งเป็นนักกฎหมายชาวฝรั่งเศสได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับพื้นฐานของความรับผิดไว้ดังนี้ คือ (ไพฑูริศ เอกจริยกร, 2539, หน้า 25)

1. ความรับผิดต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าลูกหนี้มีความผิด (La Responsabilité de Faute Prouvée) ซึ่งในกรณีนี้ ภาระการพิสูจน์ความผิดของลูกหนี้ตกแก่เจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ต้องรับผิด เนื่องจากฝ่ายเจ้าหนี้เป็นผู้กล่าวอ้างว่าลูกหนี้เป็นฝ่ายผิดนั่นเอง

2. ข้อสันนิษฐานว่าลูกหนี้ได้กระทำผิด (La Présomption de la Faute) ซึ่งกฎหมายกำหนดข้อสันนิษฐานไว้ว่าในกรณีนั้นๆเป็นความผิดของลูกหนี้ซึ่งลูกหนี้จะต้องรับผิด

3. ข้อสันนิษฐานว่าลูกหนี้ต้องรับผิด (La Présomption de la Responsabilité) หมายถึง กรณีที่กฎหมายกำหนดไว้ก่อนว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นยกเว้นถ้าลูกหนี้สามารถพิสูจน์ถึงเหตุยกเว้นความรับผิดที่ตนสามารถกล่าวอ้างได้ตามกฎหมาย ลูกหนี้จึงจะพ้นความรับผิดได้

4. ความรับผิดแบบสมบูรณ์หรือเด็ดขาด (La Responsabilité de Plein Droit ou Absolute) กรณีนี้ลูกหนี้ต้องรับผิดโดยอัตโนมัติเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น โดยไม่สามารถอ้างเหตุยกเว้นความรับผิดใดๆ ซึ่งแนวความคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานเรื่องเสี่ยงภัย (Risk)

แนวความคิดพื้นฐานดังที่โรดิแอร์ อาร์ ได้เคยอธิบายไว้นั้น ได้มีตัวอย่างที่เห็นได้ในต่างประเทศ คือ (ไพฑูริศ เอกจริยกร, 2544, หน้า 309-310)

1. ในอนุสัญญากรุงแฮมเบอร์กันกำหนดว่า ผู้ขนส่งต้องรับผิดเพื่อความสูญหายเสียหาย หรือส่งมอบชั่งช้า หากว่าเหตุที่ทำให้เกิดการสูญหายเสียหายหรือส่งมอบชั่งช้าได้เกิดขึ้น

ในระหว่างที่ของอยู่ในความดูแลของผู้ขนส่ง เว้นไว้เสียแต่ว่าผู้ขนส่งพิสูจน์ว่าผู้ขนส่งลูกจ้างของตนหรือตัวแทนของตนได้กระทำทุกวิถีทางที่สมควรจะใช้เพื่อหลีกเลี่ยงเหตุหรือผลจากการนั้น โดยความรับผิดชอบของผู้ขนส่งเป็นแบบข้อสันนิษฐานความผิดหรือประมาทเลินเล่อ (Presumed Fault or Neglect)

ข้อสันนิษฐานความผิดหรือความประมาทเลินเล่อ (Presumption of Fault or Neglect) ได้แก่ กรณีที่กฎหมายตั้งข้อสันนิษฐานว่าผู้ขนส่งได้กระทำความผิดหรือประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้ความสูญหาย เสียหายเกิดขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือผู้ขนส่งต้องรับผิดชอบในความสูญหาย เสียหายของสินค้าเพราะกฎหมายสันนิษฐานว่าความสูญหาย เสียหายนั้นเกิดจากความผิดหรือความประมาทเลินเล่อของผู้ขนส่ง

2. ในอนุสัญญากรุงเฮกนั้นมิได้มีบทบัญญัติไว้ชัดเจนเหมือนอนุสัญญากรุงแฮมเบอร์ก ในสมัยหนึ่งได้มีการอธิบายว่า เมื่อดูจากรายละเอียดของบทบัญญัติอนุสัญญากรุงเฮก ความรับผิดชอบตามอนุสัญญากรุงเฮกนั้นเป็นระบบข้อสันนิษฐานความผิด แต่ต่อมาก็มีความคิดว่าเป็นระบบข้อสันนิษฐานว่าลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ

สำหรับลักษณะของระบบความรับผิดชอบ หรือพื้นฐานของความรับผิดชอบของผู้ขนส่งตามมาตรา 39 นี้ ซึ่งมูลฐานแห่งความผิด (Basic of Liability) ตามพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ. 2534 เป็นหลักความผิดที่ไม่เคร่งครัดซึ่งเป็นหลักการสำคัญของอนุสัญญากรุงเฮก (และอนุสัญญาเฮก-วิสบี) อันเป็นข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างพระราชบัญญัตินี้กับอนุสัญญากรุงแฮมเบอร์ก กล่าวคือ อนุสัญญากรุงแฮมเบอร์กใช้หลักว่า ถ้าความเสียหาย (หรือบุบสลาย) ของสินค้าได้เกิดขึ้นระหว่างที่สินค้านั้นอยู่ในอารักขาของผู้ขนส่งแล้ว ให้ผู้ขนส่งรับผิดชอบไว้ก่อน เว้นแต่จะพิสูจน์ว่าทั้งผู้ขนส่งเองและตัวแทน รวมทั้งลูกจ้างของผู้ขนส่ง ได้กระทำทุกอย่างที่ควรจะทำเพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ หรือหลีกเลี่ยงเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความเสียหายนั้น โดยมีข้อยกเว้นความรับผิดชอบเป็นกรณีพิเศษอีกเพียง 3 ข้อ ความรับผิดชอบในลักษณะนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด (Strict Liability) ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงหรือมีลักษณะตรงกันข้ามกับหลักการสำคัญของอนุสัญญากรุงเฮก และอนุสัญญาเฮก-วิสบี

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าพื้นฐานความรับผิดชอบหรือที่มีการเรียกว่ามูลฐานแห่งความผิดตามพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเลนั้นมีลักษณะที่ไม่เหมือนกับพื้นฐานความรับผิดชอบของอนุสัญญากรุงแฮมเบอร์ก เพราะบัญญัติไว้แตกต่างกัน พื้นฐานความรับผิดชอบของไทยนั้นดูเหมือนจะใกล้เคียงหรือเหมือนกับพื้นฐานของความรับผิดชอบตามอนุสัญญากรุงเฮกมาก โดยน่าจะเป็นระบบที่โรดิแอร์ อาร์. เรียกว่า ข้อสันนิษฐานความรับผิด กล่าวคือ เมื่อเกิดการสูญหาย เสียหาย หรือ การส่งมอบชักช้าขึ้น ผู้ขนส่งถูกข้อสันนิษฐานของกฎหมายฉบับนี้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ขนส่งจะต้องรับผิดชอบ

แต่ผู้ขนส่งมีสิทธิที่จะพิสูจน์เหตุยกเว้นความรับผิดต่างๆ ตามมาตรา 51-57 มาเพื่อปฏิเสธความรับผิดได้ และที่สอดคล้องกับที่มาตรา 39 ได้บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 51 มาตรา 52 มาตรา 53 มาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 56 และมาตรา 57 ผู้ขนส่งต้องรับผิด...” ซึ่งหมายความว่าโดยหลัก ผู้ขนส่งต้องรับผิดเพื่อความสูญหาย เสียหาย หรือการส่งมอบช้าช้า เว้นแต่จะเข้ากรณีเหตุยกเว้นความรับผิดตาม มาตราต่างๆดังกล่าวข้างต้น และที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของมาตราต่างๆเหล่านี้ที่บัญญัติไว้ ทำนองว่าถ้าผู้ขนส่งต้องการที่จะหลุดพ้นจากความรับผิดก็ต้องพิสูจน์ถึงเหตุยกเว้นการรับผิด เหล่านั้น (ไพฑูริศ เอกจริยกร, 2544, หน้า 309-310)

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการรับขน

การรับขนของทางทะเลถือเป็นการค้าระหว่างประเทศที่สำคัญอีกประเภทหนึ่งของการค้า เมื่อมีการติดต่อเพื่อทำนิติกรรมใดๆ เช่น การซื้อขายก็ย่อมจะต้องมีการส่งของจากประเทศหนึ่งไป ยังอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของสินค้า เจ้าของเรือ ผู้ขนส่ง ผู้รับของ หรือผู้รับตราส่ง ซึ่งอยู่คนละประเทศกัน และต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ต่อกันและกัน หลายๆประเทศที่ได้ ใช้การขนส่งทางทะเลจึงได้คิดหลักเกณฑ์ในการใช้บังคับการค้าระหว่างประเทศ ในส่วนของผู้ซื้อ และผู้ขายสินค้าที่อยู่คนละประเทศนั้นมีความสัมพันธ์กัน โดยการทำสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศ ซึ่งในตอนแรกมีปัญหาว่าจะใช้หลักเกณฑ์ใดมาบังคับ เนื่องจากกฎหมายของแต่ละประเทศ ซึ่งมี คู่สัญญาอยู่คนละประเทศกันนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน

ในทางปฏิบัติคู่สัญญามักใช้เงื่อนไขสัญญาการซื้อขายโดยอาศัยหลักของเงื่อนไขการตกลง ราคาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ (Incoterms) ที่จัดทำโดยสภาหอการค้าระหว่างประเทศ (Internation Chamber of Commence) โดยเลือกกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งใช้บังคับ ซึ่งบ่อยครั้งคู่สัญญาซึ่งมีอำนาจการต่อรองสูงกว่า (Stronger Bargaining Power) มักจะใช้ความ ได้เปรียบอันนี้เป็นผลให้กฎหมายของประเทศตนเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับสัญญา แต่หากคู่สัญญาไม่ได้ตกลงว่าจะใช้กฎหมายของประเทศใดบังคับ ก็อาจจะมีปัญหาที่ตามมา คือ จะใช้กฎหมายภายในของประเทศใดบังคับ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่แน่นอนในการทำการค้า ระหว่างประเทศขึ้น เพื่อเป็นการก่อให้เกิดเอกภาพทั้งในส่วนองกฎหมายขัดกัน และกฎหมาย สารบัญญัติที่เกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศในส่วนองกฎหมายสารบัญญัตินั้นดูจะประสบความสำเร็จมากกว่า เพราะได้มีการจัดทำอนุสัญญาระหว่างประเทศต่างๆที่มีผลใช้บังคับแล้ว

ในเรื่องสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศก็มีอนุสัญญาของสหประชาชาติว่าด้วยสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods) ต่อมาได้มีการประชุมขึ้น เมื่อ ค.ศ.1921 และจัดทำอนุสัญญานับแรกเกี่ยวกับการรับขนของทางทะเล เรียกว่าอนุสัญญาว่าด้วยการทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กฎเกณฑ์บางอย่างที่เกี่ยวกับใบตราส่ง (International Convention for the Unification of Certain Rules of laws Relating Bill of Lading) ว่าควรมีเนื้อหาอย่างไรและจะต้องรับผิดชอบอย่างไร อนุสัญญานับนี้ลงนาม ณ กรุงบรัสเซล วันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ.1924 หรือเรียกว่า อนุสัญญากรุงเฮก ซึ่งมีความสำคัญสำหรับการรับขนของทางทะเล เพราะในต่างประเทศใช้กฎตั้งนี้เป็นหลักในการวินิจฉัยข้อพิพาทเรื่องรับขนของทางทะเล กฎนี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพิธีสาร ลงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1968 เรียกว่า อนุสัญญาเฮก-วิสบี

ประเทศไทยยังไม่ได้เป็นภาคีในอนุสัญญาดังกล่าว แม้อนุสัญญากรุงเฮกจะถูกปรับปรุงแก้ไขมาแล้วถึงสองครั้ง แต่ยังไม่มีความไม่พึงพอใจต่อกฎเกณฑ์นี้อยู่ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเห็นว่าหลักเกณฑ์ของอนุสัญญากรุงเฮกให้ประโยชน์แก่ผู้ขนส่งมากเกินไป โดยกำหนดความรับผิดชอบของผู้ขนส่งไว้ระดับต่ำมาก จากสาเหตุดังกล่าวสหประชาชาติได้จัดทำอนุสัญญากรุงแฮมเบอร์ก (United Nations Convention on the Carriage of Goods by Sea, Hamburg) ขึ้น เมื่อวันที่ 31 มีนาคม ค.ศ.1978 สำหรับอนุสัญญากรุงเฮกนั้นใช้กันแพร่หลายมาก เกือบทุกประเทศนำไปใช้ เมื่อนิยมใช้มากเข้า ต่อมาก็นำมาบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของแต่ละประเทศเพราะฉะนั้นในประเทศภาคพื้นยุโรป อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ปัญหาความรับผิดชอบในเรื่องของการรับขนของทางทะเลจัดเป็นแนวเดียวกัน และต่างกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของเราซึ่งมีอยู่ไม่กี่มาตรา (อรรถนิติ-ดิษฐ์อำนาจ, 2540, หน้า 226-227)

4. หลักการตีความกฎหมาย

หลักการตีความกฎหมายบางหลักขัดแย้งกันเองก็ยังมี อาทิ หลักกฎหมายที่ว่า “เมื่อไม่มีกฎหมายห้ามให้ถือว่าทำได้” กับหลักกฎหมายที่ว่า “ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ย่อมทำไม่ได้” ซึ่งหลักกฎหมายทั้งสองหลักนี้ขัดแย้งกันโดยตรง ดังนั้นกรณีใดจะใช้หลักกฎหมายหลักใดเป็นต้น

การที่ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ศาลก็ต้องใช้กฎหมายเป็นหลักวินิจฉัย และศาลก็ต้องวินิจฉัยให้คู่ความได้รับความเป็นธรรมจากกฎหมายนั้นๆด้วย อย่างไรก็ตาม ความเป็นธรรมที่

ได้นี้มิได้หมายความว่า ตัวผู้พิพากษาเองเห็นว่อย่างไรเป็นธรรมเนียมพิจารณาพิพากษาไปตามนั้น หากแต่ต้องเป็นความเป็นธรรมตามกฎหมาย แม้แต่ตัวผู้พิพากษาผู้พิจารณาพิพากษาจะไม่เห็นด้วย กับตัวบทกฎหมายนั้นเลยก็ตาม ศาลก็ต้องตัดสินคดีไปตามกฎหมายนั้นๆ มิฉะนั้นแล้วก็จะเท่ากับ ผู้พิพากษาบัญญัติกฎหมายขึ้นใช้เองซึ่งการบัญญัติกฎหมายนี้เป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ โดยเฉพาะ อนึ่ง การปรับตัวบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงในคดีนั้นก็มิใช่เป็นเรื่องง่ายเสมอไป บางกรณียังมีปัญหาว่ากฎหมายนั้นมีเจตนารมณ์อย่างไร และ ทำอย่างไรจึงจะทราบเจตนารมณ์ของ กฎหมายนั้นๆ ทั้งบางกรณีก็ยังมีปัญหาต่อไปอีกว่า เจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นหมายถึงเจตนารมณ์ ของผู้บัญญัติกฎหมายในขณะที่บัญญัติกฎหมาย หรือจะถือว่ากฎหมายแต่ละฉบับมีเจตนารมณ์ของ ตนเองต่างหากออกไปจากเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมาย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องที่จะต้อง พิจารณาค้นหาอย่างรอบคอบ ทั้งยังมีปัญหาในทางปฏิบัติด้วยว่าในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีความนั้น ศาลถือตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเสมอไปหรือไม่

เรื่องสำคัญในการไต่หาเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น มีวิธีการอย่างไร มีสิ่งใดเป็นเครื่องมือ ช่วยในการตีความกฎหมาย ในการที่ศาลตีความกฎหมายในทางใดทางหนึ่งนั้นศาลมีเหตุผลอะไร ในเชิงกฎหมายสนับสนุน

เรื่องที่พึงพิจารณาเบื้องต้นเกี่ยวกับการตีความกฎหมายก็คือ ผู้พิพากษาตีความกฎหมาย หรือบุคคลอื่นๆ ซึ่งมีหน้าที่ใช้กฎหมายนั้นมิใช่สมองกล จึงไม่อาจตีความกฎหมายออกมาให้ได้ ผลลัพธ์อย่างการคำนวณได้ การตีความกฎหมายเป็นทั้งเรื่องของศิลปะ และเรื่องของศาสตร์ ทั้งอยู่ที่ ที่ทำ และความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของผู้พิพากษา และผู้ที่มีหน้าที่ใช้กฎหมายแต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไปด้วย ฉะนั้น การตีความกฎหมายของบรรดาผู้พิพากษาและผู้ที่มีหน้าที่ใช้กฎหมายอาจแตกต่างกันอย่าง ตรงกันข้ามก็เป็นได้ และก็ปรากฏอยู่เสมอแม้แต่ที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกาเอง ก็ยังเคยชินกับแนว วินิจฉัยของตนเองกลับไปและกลับมาถึงสามครั้งก็ยังมีซึ่งท่านผู้อ่านจำต้องใช้วิจารณญาณของท่าน เองประกอบดูว่าสมควรจะตีความอย่างไร และหลักการในการใช้วิจารณญาณของท่านเป็น ประการใด

ในบางครั้งก็สามารถรู้กันอยู่ดีว่า ผลของการวินิจฉัยก็ควรจะเป็นดังที่เห็นกันอยู่นั้น แต่ก็ ไม่ทราบว่าจะใช้เหตุผลแห่งคำวินิจฉัยประการใด จากการศึกษาหลักกฎหมายต่างๆ ในเรื่อง การตีความ เราจะตระหนักกว่าก็อาศัยสามัญสำนึกเป็นมูลฐาน แต่เรื่องสามัญสำนึกอันเป็นเรื่อง สุดสำคัญนี้เรามักจะมองข้ามกันไปเสีย การใช้สามัญสำนึกมาเป็นเหตุผลในการวินิจฉัยนี้ ย่อมจะ ทำให้เหตุผลแห่งคำวินิจฉัยนั้นหนักแน่น แจ่มชัดและรัดกุมขึ้นด้วย

อนึ่ง โดยปกติ ถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายเราก็อธิกันว่ามีความหมายธรรมดาตามที่ปรากฏใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แม้กระนั้นก็ดี บุคคลทั่วไป หรือแม้แต่พนักงานกฎหมายเองก็อาจจะ

จนในเรื่องถ้อยคำต่างๆที่ใช้ในกฎหมายได้ อาทิ การนับวันเวลานั้น แม้จะมีกฎหมายบัญญัติอยู่แล้วว่าให้นับอย่างไร เราก็ยังอดสงสัยกันไม่ได้ว่าจะนับอย่างไร คำว่า หนึ่งเดือน จะหมายความถึง 30 วัน หรือ 31 วัน ถ้าเดือนนั้นเป็นเดือนที่มี 31 วัน และเริ่มนับตั้งแต่วันที่ใด ดังนี้ เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น คำบางคำมีความหมายจำเพาะ หรือ เรียกในภาษาอังกฤษว่า “A Term of Art” หรือ “A Word of Art” เช่น การทำคลอด หรือ การว่าความเป็น “การจ้างทำของ” “กำไรสวมข้อมือ” เป็น “ยา” “โบลิ่ง” เป็น “มหรสพ” ซึ่งเรื่องเหล่านี้ขัดต่อสามัญสำนึก หรือความรู้สึของคนทั่วไปโดยสิ้นเชิง แต่เมื่อเราศึกษาหลักการตีความกฎหมายแล้ว จะตระหนักดีว่าเรื่องเหล่านี้เป็นวิธีการบัญญัติกฎหมายเพื่อความสะดวกในการอ้างอิงถึง หรือเป็นวิธีการเพื่อประโยชน์ในการใช้กฎหมาย โดยกำหนดความหมายจำเพาะไว้ในกฎหมายฉบับนั้นๆ เอง

นอกจากเรื่องการศึกษาตีความตัวบทกฎหมายโดยทั่วไปแล้ว ยังมีเรื่องการศึกษาตีความกฎหมายระหว่างประเทศ การตีความสนธิสัญญา การตีความสัญญา และพินัยกรรม ซึ่งแต่ละเรื่องล้วนแต่มีลักษณะหลักการและวิธีการตีความที่แตกต่างกันออกไปจากการตีความกฎหมายทั่วไปทั้งสิ้น เพราะกฎหมายระหว่างประเทศมีลักษณะพิเศษออกไปจากกฎหมายธรรมดาส่วนสัญญาที่ดี พินัยกรรมที่ดี บุคคลที่ทำซึ่งมิได้เป็นนักกฎหมายก็มีเป็นจำนวนมาก การเขียนอาจมีความหมายเคลือบคลุม หรือ อาจมองได้เป็นสองนัย ก็ต้องมีการเสาะหาเจตนารมณ์อันแท้จริงของผู้ทำสัญญา หรือพินัยกรรมนั้นๆ ให้ได้ ซึ่งก็มีปัญหาต้องพิจารณาด้วยว่าเจตนารมณ์อันแท้จริงของผู้ทำสัญญา หรือพินัยกรรมนั้นจะหาได้อย่างไร และจะถือเอาเจตนารมณ์ในขณะใดเป็นสำคัญ

ปัญหาทั้งหลายอันเกี่ยวกับการตีความซึ่งได้กล่าวมานี้ เราจะได้พิจารณากันว่าหลักการและวิธีการตีความอย่างไรบ้าง ทั้งในระบบกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายต่างประเทศ อันเป็นที่มาทางหนึ่งของระบบกฎหมายไทย ทั้งมีเงื่อนไข และข้อคิดเห็นประกอบประการใดบ้าง

แม้ว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามระบบและสภาพในสังคมตลอดเวลา หลักกฎหมายส่วนใหญ่อันเกี่ยวกับการตีความกฎหมาย รวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับหลักการตีความ ตลอดจนแนววินิจฉัยของศาลฎีกาในเรื่องนี้มักจะไม่เปลี่ยนแปลง แต่รายละเอียดในเนื้อหาสาระของกฎหมายต่างๆ ที่ต้องตีความนั้นอาจแปรเปลี่ยนไปตามตัวบทกฎหมายซึ่งต้องปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับระบบและสอดคล้องกับสภาพในสังคมอยู่เสมอ

หลักการทั่วไปในการตีความกฎหมายมีหลักแห่งการตีความกฎหมายหลายระบบด้วยกัน แต่เพื่อประโยชน์ในการศึกษาประกอบหลักการตีความกฎหมายไทยโดยเฉพาะ จึงเห็นว่าสมควรที่จะพิจารณาหลักการตีความกฎหมายของอังกฤษ ซึ่งวงการศาลไทยได้ยึดถือเป็นหลักในการตีความกฎหมายนับตั้งแต่ได้มีการปฏิรูประบบกฎหมายไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ และน่าจะพิจารณาถึงหลักการตีความกฎหมายของฝรั่งเศส

ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย และถือได้ว่าระบบประมวลกฎหมายนี้ก็เป็นที่มาอันสำคัญอีกอันหนึ่งของกฎหมายไทยในปัจจุบันด้วย นอกจากนี้ จะได้เปรียบเทียบหลักการตีความกฎหมายอังกฤษ ฝรั่งเศส และ ประเทศอื่นๆ เพื่อให้เห็นจุดเด่นและจุดด้อยของการตีความในแต่ละระบบกฎหมาย ในเบื้องต้นท้าย สมควรที่จะพิจารณาว่าในแง่ทฤษฎีแห่งการตีความกฎหมายนั้น หลักการตีความกฎหมายไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นประการใด สมควรที่จะปรับปรุงแก้ไขในด้านใด ด้านหนึ่งหรือไม่

ปัญหาสำคัญในหลักแห่งการตีความกฎหมายนั้นอยู่ที่ว่ากรณีใดควรตีความโดยเคร่งครัดตามตัวอักษร และกรณีใดควรตีความตามความเป็นรูปธรรมแห่งรูปคดี ซึ่งทั้งสองปัญหานี้ก็อยู่ที่ว่าจะไต่หาเจตนารมณ์ของกฎหมายในแต่ละเรื่อง ได้อย่างไรนั่นเอง

หลักการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรของอังกฤษ ในกรณีที่ถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรชัดเจนอยู่แล้ว ย่อมไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการตีความกฎหมายดังกล่าวแล้วข้างต้น แต่ในกรณีที่ความหมายของถ้อยคำในกฎหมายลายลักษณ์อักษรไม่แน่นอนก็ดี เคลือบคลุมก็ดี อาจจะมีกรณีพิพาทในปัญหาเกี่ยวกับการตีความถ้อยคำนั้นๆ ได้ ในระบบกฎหมายอังกฤษ คำว่า “ตีความ” นี้มีศัพท์กฎหมายใช้อยู่ 2 คำ คือ การตีความ (Interpretation) คำหนึ่ง และการแปลความหมาย (Construction) อีกคำหนึ่ง คำทั้งสองนี้มีความหมายแตกต่างกัน การตีความมีความหมายแต่เพียงเป็นการให้ความหมายธรรมดาของถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายว่ามีประการใด ส่วนคำว่าแปลความหมายนั้น ใช้ในการแปลความหมายของถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรซึ่งไม่แน่นอน หรือเคลือบคลุมว่า มีผลในกฎหมายอย่างไร ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เมื่อมีปัญหาอันเป็นประเด็นพิพาทเกี่ยวกับกฎหมายลายลักษณ์อักษรในคดีใด การที่ศาลปรับบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงในคดีนั้นย่อมเป็นเรื่องการตีความ ถ้าหากเป็นกรณีที่ศาลจะต้องแปลความหมายของถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายก่อนที่จะปรับบทกฎหมายนั้นเข้ากับข้อเท็จจริงในคดีนั้น ย่อมเป็นเรื่องของการแปลความหมาย (ซานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 6)

ในการแยกเป็นเรื่องการแปลความหมายอย่างหนึ่งกับการตีความอีกอย่างหนึ่ง ในทางปฏิบัติไม่อาจจะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด และศาลเองก็ไม่มีประสงค์จะแยกว่าเรื่องใดเป็นเรื่องการตีความ เรื่องใดเป็นเรื่องการแปลความหมาย อย่างไรก็ตาม ในทางวิชาการ การแยกดังกล่าวนี้มีประโยชน์ในแง่ที่ว่าเครื่องมือช่วยในการตีความในบางกรณีใช้ได้เฉพาะเรื่องการแปลความหมาย แต่ใช้ไม่ได้ในเรื่องการตีความ กล่าวคือ เครื่องมือช่วยตีความในด้านการแปลความหมายนั้นอาจจะ เป็นเครื่องมืออื่น อาทิ เช่น พจนานุกรมและคำพิพากษาอันเป็นบรรทัดฐานของศาล แต่เครื่องมือในการตีความที่เรียกว่าการตีความนี้จะต้องเป็นตัวกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับนั่นเอง

ลอร์ด เดนนิง (Lord Denning) ได้เคยกล่าวไว้ในคดีบริษัท ซีฟอร์ด คอร์ท เอสเตท จำกัด กับ แอชเชอร์ (Seaford Court Estates Ltd. V. Asher.) ว่า “การที่กฎหมายตราไว้โดยมีความหมายไม่แน่นอน หรือเคลือบคลุมนั้นก็เพราะสิ่งที่จะต้องระลึกอยู่เสมอ คือ ผู้บัญญัติกฎหมายเองก็เป็นปุถุชน ดังนั้น จึงไม่อาจจะเล็งเห็นข้อเท็จจริงอันสลับซับซ้อน ซึ่งจะเกิดเป็นกรณีพิพาทขึ้นในภายภาคหน้า หรือแม้ว่าอาจที่จะเล็งเห็นได้ ก็เป็นเรื่องพันวิสัยที่จะบัญญัติกฎหมายให้ครอบคลุมกรณีเหล่านั้นทั้งหมดอย่างปราศจากความเคลือบคลุม” การที่มีข้อยุ่งยากในการตีความกฎหมายส่วนมากก็สืบเนื่องมาจากถ้อยคำที่ใช้ในตัวกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั่นเอง

อำนาจหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของศาลยุติธรรมอังกฤษ ก็คือ การค้นหาเจตนารมณ์ของรัฐสภา ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ หลักแห่งการหาเจตนารมณ์ของรัฐสภามี 3 ประการด้วยกัน กล่าวคือ (ชานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 7)

1. หลักการตีความตามตัวอักษร (The Literal Rule)
2. หลักการตีความโดยเล็งผลเลิศ (The Golden Rule)
3. หลักการตีความโดยอาศัยเหตุที่มีการแก้ไขข้อบกพร่องที่มีอยู่แล้วก่อนออกกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับนั้นเป็นเครื่องมือช่วยตีความ (The Mischief Rule)

หลักการตีความทั้งสามประการนี้ แตกต่างกัน และไม่เป็นการแน่นอนว่าศาลจะใช้หลักการใดในการตีความ บางเรื่องศาลใช้หลักการใดหลักการหนึ่งใน 3 ประการนี้ บางคดีศาลใช้หลักการตีความทั้งสามประการ คือ ศาลสภาขุนนางได้ตีความพระราชบัญญัติว่าด้วยกรณีพิพาทในทางการค้า ค.ศ. 1906 (The Trade Dispute Act, 1906) ในมาตรา 3 โดยใช้หลักการตีความทั้งสามหลักนี้ แต่ในคดีเลอแตง และคูเปอร์ (Letang v. Cooper) ศาลอุทธรณ์ได้ใช้หลักการตีความตามตัวอักษร และเล็งผลเลิศในการตีความเกี่ยวกับพระราชบัญญัติว่าด้วยอายุความ (ชานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 8)

1. หลักการตีความตามตัวอักษร

ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า หน้าที่ตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรของศาล ได้แก่ การเสาะหาเจตนารมณ์อันแท้จริงของรัฐสภา หรือฝ่ายนิติบัญญัติ ตามหลักการตีความตามตัวอักษรนั้นหมายความว่า ศาลจะต้องหาเจตนารมณ์จากความหมายธรรมดาแห่งถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั่นเอง หากปรากฏว่าความหมายธรรมดาแห่งถ้อยคำที่ใช้ในตัวบทกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้นมีมากกว่าหนึ่งความหมาย หลักการตีความประการนี้ย่อมไม่ใช่มงคับ

อย่างไรก็ดี หากปรากฏว่าความหมายตามตัวอักษรแห่งถ้อยคำที่ใช้มีเพียงความหมายเดียว แต่ไม่น่าจะเป็นเช่นนั้นก็ตาม ตามหลักการตีความตามตัวอักษรนี้จะต้องใช้ความหมายที่ไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น เพราะมีข้อสันนิษฐานตามหลักการตีความประการนี้ว่ารัฐสภามุ่งประสงค์จะ

ใช้ถ้อยคำให้มีความหมายธรรมดาของถ้อยคำนั้น (Parliament Intends The Ordinary And Natural Meaning of Words It Employs)

มีคดีเป็นจำนวนมากที่ศาลได้ตัดสินตามหลักการตีความตามตัวอักษร และ ก่อให้เกิดผลในทางที่ไม่ควรจะเป็น หรือบังเกิดผลประหลาด แนวโน้มใหม่ของศาลอังกฤษเป็นไปในทางที่จะใช้หลักการตีความโดยเล็งผลเลิศ หรือหลักการตีความโดยอาศัยเหตุที่มีการแก้ไขข้อบกพร่องที่มีอยู่ก่อนประกาศใช้กฎหมายฉบับนั้นเป็นเครื่องมือช่วยตีความ ดังที่ ลอร์ด เดนนิง อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ได้เคยกล่าวไว้ในคดีโคโรคราฟ กับแพน อเมริกาแอร์เวย์ (Corocraft v. Pan American Airways) ว่าการตีความตามตัวอักษรนั้น ย่อมจะใช้บังคับไม่ได้เป็นอันขาด ถ้าหากว่าการตีความเช่นนั้น ไม่มีผลในทางที่ไม่ควรจะเป็น หรือบังเกิดผลประหลาด ซึ่งผลเช่นนั้นไม่ใช่สิ่งที่ฝ่ายนิติบัญญัติปรารถนา

2. หลักการตีความโดยเล็งผลเลิศ (ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 9)

หลักนี้มีสาระสำคัญว่า ถ้อยคำในกฎหมายลายลักษณ์อักษรจะต้องตีความไปในทางที่จะละเว้นไม่เกิดผลอันไม่พึงปรารถนา

ในกรณีที่กฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้นอาจแปลความหมายไปได้เป็นสองนัย หรือมากกว่านั้น ศาลย่อมจะตีความไปในทางที่มีความหมายอันสมควร และ มิใช่ไปในทางที่ไม่ควรจะเป็น หรือบังเกิดผลประหลาด (A manifest Absurdity) ตัวอย่างเช่น มาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติระชอะเอ็ฟเฟินซ์ อเกนสท์ เรอะ เพอร์ซัน, ค.ศ.1861 (The Offence against the Person Act, 1861) ซึ่งมีปัญหาคำว่าสมรส (Marry) มีความหมายว่าสัญญาทำการสมรสโดยสมบูรณ์ (Contracts a Valid Marriage) หรือว่ามีความหมายว่าเข้าพิธีสมรส (Goes Through a Ceremony of Marriage) ซึ่งเป็นที่เห็นได้ชัดว่าในความผิดฐานทำการสมรสซ้อน (Bigamy) การสมรสครั้งที่สองจะเป็นการสมรสที่สมบูรณ์ไม่ได้ ดังนั้น การให้ความหมายของคำสมรสว่าเป็นการทำสัญญาสมรสที่สมบูรณ์ย่อมเป็นไปได้ จึงต้องใช้ความหมายที่สองคือเข้าสู่พิธีสมรสนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ถ้อยคำในกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้นมีความหมายตามตัวอักษรเพียงประการเดียว แต่ศาลก็ยังไม่ยอมตีความตามความหมายนั้น ถ้าหากการตีความตามตัวอักษรนั้นจะทำให้เกิดผลประหลาดในแง่ขัดต่อหลักกฎหมายทั่วไป ตัวอย่างหลักกฎหมายทั่วไปมีอยู่หลักหนึ่งว่า “ไม่มีผู้ใดที่พึงได้รับประโยชน์จากการกระทำความผิดของตนเอง” ในคดีหนึ่งคือ คดีรี ซิกเวิร์ท (Re Sigsworth) ในคดีนั้น บุตรฆ่ามารดาของตนเองเพื่อหวังมรดกของมารดาในฐานะที่ตนเป็นทายาทโดยธรรม กฎหมายที่ให้บุตรผู้สืบสันดานเป็นทายาทโดยธรรมนี้ คือ พระราชบัญญัติริ แอดมินนิสเตรชั่น เอ็ฟ เอสเทรต, ค.ศ. 1925 (The Administration of Estates Act, 1925) ในกฎหมายฉบับนี้ถือว่า ผู้ใดก็ตามที่เป็นผู้สืบสันดานของเจ้ามรดกแล้ว ย่อมมีสิทธิได้รับมรดกของเจ้ามรดก

โดยไม่มีข้อแม้ใดๆ แม้กระนั้นก็ตาม ศาลอังกฤษก็ยังตัดสินว่าจำเลยซึ่งเป็นผู้สืบสันดานฆ่าอนุภรรยาของตน ผู้ซึ่งเป็นเจ้ามรดกไม่มีสิทธิได้รับมรดกของเจ้ามรดกนั้น เพราะถ้าจะถือเถนตรงตามกฎหมายฉบับนี้ ก็จะขัดกับหลักกฎหมายทั่วไปที่ว่า “ไม่มีผู้ใดที่พึงได้รับประโยชน์จากการกระทำ ความผิดของตนเอง”

ในอีกคดีหนึ่ง คือ คดีเบอร์นาร์ด กับกอร์แมน, ค.ศ.1941 (Barnard v. Gorman 1941) จำเลยซึ่งเป็นพนักงานประจำเรือเดินทะเลถูกฟ้องคดีอาชญาฐานต้องสงสัยว่ามีของหนีภาษีไว้ในครอบครอง ต่อมาศาลตัดสินยกฟ้อง และปล่อยตัวไป จำเลยกลับมาเป็นโจทก์ฟ้องเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จับกุมตน เรียกค่าเสียหายฐานทำให้เสื่อมเสียอิสรภาพ ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า คำว่า “ผู้กระทำความผิด” (Offender) ในพระราชบัญญัติศุลกากรที่จำเลยถูกจับกุมตัวนั้น มิได้หมายความว่าเฉพาะผู้กระทำความผิดจริงๆ เท่านั้น หากแต่รวมถึงบุคคลที่ต้องสงสัย โดยมีเหตุผลสมควรด้วยว่าอาจจะเป็นผู้กระทำความผิด การจะแปลความหมายของคำว่า “ผู้กระทำความผิด” ให้หมายถึงเฉพาะผู้กระทำความผิดจริงๆ เท่านั้น ก็จะบังเกิดผลประหลาด ผิดสามัญสำนึก ต่อไปจะจับผู้ใดได้ก็ต้องให้ศาลตัดสินเสียก่อนว่ามี การกระทำความผิดจริงหรือไม่ ศาลจึงยกฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายรายนี้ของจำเลย

หลักการตีความแบบเล็งผลเสียนี้ ในบางกรณีได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลตีความตามเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติ โดยอาศัยเหตุผลอื่นนอกจากถ้อยคำ และความหมายธรรมดาแห่งถ้อยคำที่ปรากฏในตัวกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั่นเองซึ่งศาลไม่สมควรจะมีอำนาจจะกระทำได้เช่นนั้น

3. หลักการตีความโดยอาศัยเหตุที่มีการแก้ไขข้อบกพร่องที่มีอยู่ก่อนออกกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับนั้นเป็นเครื่องมือช่วย (ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 11)

ในกรณีที่มีข้อบกพร่องอยู่ก่อนแล้วในกฎหมาย และต่อมามีกฎหมายลายลักษณ์อักษรมาแก้ไข ศาลย่อมจะตีความกฎหมายใหม่ไปในทางที่แก้ไขข้อบกพร่องที่มีอยู่ก่อนออกกฎหมายใหม่นั้น ซึ่งหลักการตีความนี้ได้ให้บรรดาธิบายไว้ว่ามีข้อพิจารณาที่สำคัญ 4 ประการด้วยกัน คือ

- 3.1 ก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติฉบับนั้นใช้บังคับ คอมมอน ลอว์ มีอยู่ประการใด
- 3.2 มีข้อบกพร่องประการใดที่คอมมอน ลอว์ มิได้ให้ช่องทางแก้ไขไว้
- 3.3 รัฐสภาได้ให้ทางแก้ไขข้อบกพร่องนั้นไว้ประการใด และ
- 3.4 เหตุผลแห่งการแก้ไขข้อบกพร่องนั้นมีประการใด

ตัวอย่างเช่น คำว่าผู้หญิงโสด (A Single Woman) ในพระราชบัญญัติ ธิ แอฟฟิเลียชัน เพอร์อะซีดดิ้งส, ค.ศ. 1957 (The Affiliation Proceedings Act, 1957) มีความหมายไม่เฉพาะแต่หญิงที่มิได้ทำการสมรสเท่านั้น หากแต่มีความหมายรวมถึงหญิงที่ทำการสมรสแล้ว แต่มีบุตรกับชายชู้ และ ไม่มีช่องทางที่จะเลี้ยงดูเด็กที่เกิดกับชายชู้ด้วย โดยที่พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวนี้

ออกมาเพื่ออุดช่องโหว่ของกฎหมาย ที่มีไว้มีบทบัญญัติไว้ในเรื่องดังกล่าวนี้ ดังนั้นการตีความคำว่า ผู้หญิงโสด ศาลอังกฤษ ได้ตีความหมายรวมถึงกรณีหญิงดังกล่าวด้วย

หลักการตีความหลักที่ 3 นี้ เป็นเพียงข้อยกเว้นของหลักการตีความตามตัวอักษรเท่านั้น ในการที่ศาลจะใช้หลักการตีความหลักที่ 3 นี้ โดยปกติ ศาลจะต้องอ้างถึงเหตุผลที่ฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายฉบับนี้ขึ้นเพื่อใช้บังคับจากคำปรารภในกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับนั้นเอง หรือจากรายงานของคณะกรรมการพิจารณาค้นคว้าปรับปรุงแก้ไขกฎหมายฉบับนั้นโดยตรง

ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบังคับไว้ (A Casus Omissus) นั้น แนวคิดแนวหนึ่งเห็นว่าศาลอังกฤษ จะต้องพยายามที่จะเสาะหาเจตนารมณ์ของรัฐสภาว่าถ้ารัฐสภาเผชิญกับปัญหานี้มาก่อน รัฐสภาจะบัญญัติกฎหมายในเรื่องนี้เป็นประการใด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าในกรณีเช่นนี้ ศาลอังกฤษเข้าทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติเสียเอง ซึ่งผู้พิพากษาศาลอังกฤษที่เป็นฝ่ายอนุรักษนิยมไม่ประสงค์ที่จะถือปฏิบัติ (ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 12)

ในกรณีนี้ ลอร์ด เดนิง ได้เคยกล่าวไว้ในคดีอันเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของศาลในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบังคับว่าศาลนั่งพิจารณาคดีนี้ก็เพื่อที่จะแสวงหาเจตนารมณ์ของรัฐสภา และฝ่ายบริหาร และบังคับคดีตามเจตนารมณ์นั้น ศาลอาจจะปฏิบัติในกรณีนี้ได้โดยชอบ และเหมาะสมด้วยการอุดช่องโหว่ของกฎหมาย และด้วยการตีความกฎหมายไปในทางที่เป็นไปได้มากกว่าที่จะตีความไปในทางที่เสียเปล่า

นอกจากหลักสำคัญในการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรดังกล่าวมาแล้ว ศาลอังกฤษ ได้พัฒนาหลักปลีกย่อยในการตีความจากหลักใหญ่ 3 หลักนี้อีกเป็นจำนวนมาก ในที่นี้สมควรจะนำเอาหลักปลีกย่อยดังกล่าว ซึ่งใช้อยู่เสมอแต่เพียงเฉพาะการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรเท่านั้น หากแต่เป็นหลักที่ใช้ในการตีความตามพินัยกรรม และสัญญาประกอบด้วย คือ (ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 13)

1. การตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรจะต้องมีการตีความโดยพิจารณากฎหมายฉบับนั้น ทั้งฉบับโดยเหตุที่ถ้อยคำคำเดียวกันอาจมีความหมายต่างกันได้ ทั้งนี้ ย่อมแล้วแต่ถ้อยคำอื่นที่ใช้ประกอบถ้อยคำดังกล่าวนั้นมีอยู่อย่างใด ฉะนั้น ในการตีความถ้อยคำที่ปรากฏในกฎหมายลายลักษณ์อักษรแต่ละฉบับ จึงต้องพิจารณาถ้อยคำอื่นที่ใช้ประกอบถ้อยคำที่มีปัญหา ทั้งในบทบัญญัตินั้นๆ และบทบัญญัติอื่นๆ ในกฎหมายฉบับเดียวกันนั้นด้วยอย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่าตามหลักการตีความกฎหมายของอังกฤษนั้น หัวข้อย่อยที่จัดพิมพ์ไว้ข้างบท (Marginal notes) เครื่องหมายวรรคตอน (Punctuations) ตารางท้ายพระราชบัญญัติ (Schedules) ซึ่งมีได้ระบุว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติ โดยปกติก็ไม่ถือเป็นข้อพิจารณาประกอบการตีความ

ในคดีเบสวิก, ค.ศ.1968 (Beswick v. Beswick 1968) มีปัญหาว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยทรัพย์สินในที่ดิน, ค.ศ. 1925 (The Law of Property Act, 1925) มาตรา 56 บัญญัติให้ยกเลิกหลักกฎหมายในคอมมอน ลอว์ ที่ว่าบุคคลภายนอกจะฟ้องคู่สัญญาในเรื่องที่เกี่ยวกับสัญญาที่ตนมิได้เป็นคู่สัญญาได้ด้วยหรือไม่ โดยเหตุผลที่ว่า มาตรา 56 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ให้อำนาจบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในที่ดินฟ้องร้องเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินนั้นได้ แม้ว่าตนจะมีได้เป็นคู่สัญญาก็ตาม ศาลฎีกาของอังกฤษวินิจฉัยว่า แม้ว่ามาตรา 205 (1) ซึ่งเป็นบทบัญญัติว่าด้วยการตีความได้บัญญัติไว้ว่าในพระราชบัญญัตินี้ถ้าข้อความมิได้แสดงให้เห็นเป็นอย่างอื่น คำว่า “ทรัพย์สิน” หมายความว่า “ทรัพย์สินใดๆ ในการฟ้องร้องก็ตาม” แต่คำว่า “ทรัพย์สินใดๆ” ที่ใช้ในมาตรา 56 นั้นอยู่ในบทบัญญัติในหมวดที่ว่าด้วยทรัพย์สินที่เป็นที่ดินเท่านั้น “Conveyances and Other Instruments” เพราะฉะนั้น บุคคลภายนอกก็ไม่อาจที่จะฟ้องร้องคู่สัญญาอันเกี่ยวกับทรัพย์สินอื่นในสัญญาซึ่งมิใช่ที่ดิน

2. หลักการตีความที่ว่า คำทั่วไปมีความหมายในแนวเดียวกันกับคำเฉพาะที่มีมาก่อน “อี-อียุสเดม เจนเนอริส” (The Eiusdem Generis)

หลักในการร่างกฎหมายลายลักษณ์อักษรของอังกฤษ ก็คือในกรณีที่ใช้คำเฉพาะซึ่งตามมาด้วยคำทั่วไป คำทั่วไปที่ตามหลังมานั้นมีความหมายแคบกว่าความหมายธรรมดาของคำนั้นเอง กล่าวคือมีความหมายเฉพาะในเรื่อง และประเภทเดียวกันกับคำเฉพาะที่มาก่อนหน้านั้น ตัวอย่างเช่น ในพระราชบัญญัติการพนัน , ค.ศ. 2853 (The Betting Act, 1853) มาตรา 1 ห้ามจัดการบ้าน สำนักงาน ห้อง หรือสถานที่อื่นๆ (House , Office, Room, or Other Place) เป็นสถานที่สำหรับเล่นการพนันสำหรับบุคคลที่ไปที่นั่น เคยมีคดีหนึ่งในศาลอังกฤษมีปัญหาว่าสนามม้าจะอยู่ในข่ายของคำว่าบ้าน สำนักงาน ห้อง หรือสถานที่อื่นๆหรือไม่ ศาลฎีกาของอังกฤษวินิจฉัยว่าสนามม้าไม่ได้อยู่ในข่ายบังคับของพระราชบัญญัตินี้ เพราะความว่าบ้าน สำนักงาน ห้อง หรือสถานที่อื่นๆ หมายถึงสถานที่ที่อยู่ในร่ม เพราะฉะนั้น คำว่า “สถานที่อื่นๆ” จึงต้องหมายถึงสถานที่อื่นที่อยู่ในร่มเช่นกัน แต่ว่าสนามม้าเป็นสถานที่กลางแจ้ง จึงไม่อยู่ในความหมายของสถานที่อื่นๆในพระราชบัญญัตินี้

มีข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับหลักการตีความที่ว่า “คำทั่วไปมีความหมายในแนวเดียวกันกับคำเฉพาะที่มาก่อน” คือ การที่จะใช้หลักนี้ได้ก็จะต้องมีคำเฉพาะตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป ถ้าหากมีคำเฉพาะเพียงคำเดียว จะใช้หลักคำเฉพาะนี้ไม่ได้ อาทิ ในคดีเอลเลน กับเอเมอร์สัน, ค.ศ. 1944 (Allen v. Emerson, 1944) คำว่าโรงละคร หรือสถานที่บันเทิงอื่นๆ (Theatre and Other Place of Amusement) ศาลตีความคำว่า “สวนสนุก” (Funfaie) ว่าอยู่ในความหมายของคำว่าสถานที่บันเทิงอื่นๆ แม้ว่าสวนสนุกจะมีใช้สถานที่บันเทิงในประเภทเดียวกันกับโรงละครก็ตาม (ชานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 15)

3. กฎหมายที่มีโทษทางอาญา หรือ กฎหมายที่เกี่ยวกับภาษีอากร ต้องตีความโดยเคร่งครัด ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้เคลือบคลุม หรือไม่แน่นอน จะต้องมีการตีความให้เป็นคุณ ต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย ดังเช่น ในคดีฮอลล์แลม, ค.ศ.1957 (Hallam 1957) ศาลตีความว่าจำเลยจะต้อง รู้ว่าสิ่งที่เป็นวัตถุระเบิดซึ่งตนครอบครองอยู่นั้นเป็นวัตถุระเบิด และมีใช้กรณีที่จำเลยเป็นแต่เพียงรู้ว่าตนครอบครองสิ่งนั้นไว้ แต่ไม่รู้ว่าเป็นวัตถุระเบิดเท่านั้น

เหตุที่มีหลักการตีความเรื่องนี้ คือ มีข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่าจะต้องไม่ให้นักคิดใด รับผิดชอบในสิ่งที่ตนไม่มีความผิด อย่างไรก็ดี หลักการตีความเรื่องนี้ไม่อาจลบล้างหลักการตีความใหญ่ ในเรื่องการตีความตัวอักษรได้ ถ้าหากกฎหมายฉบับใดระบุความในเรื่องใดไว้แจ้งชัดแล้ว แม้ศาล จะเห็นว่าไม่เป็นธรรมแก่จำเลย ศาลก็ต้องตีความตามตัวอักษรนั้น

4. การตีความตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการตีความกฎหมาย ค.ศ.1889 (The Interpretation Act, 1889)

ในระบบกฎหมายอังกฤษ มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการตีความกฎหมาย, ค.ศ. 1889 ไว้ สำหรับช่วยศาลในการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษร พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ให้คำนิยามศัพท์ และวลีที่ใช้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นจำนวนมาก โดยบัญญัติไว้ว่าถ้าข้อความในพระราชบัญญัติ แต่ละฉบับมิได้แสดงให้เห็นเป็นอย่างอื่น ก็ให้ถือว่ามีความหมายตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ ฉบับนั้น อาทิ คำที่บ่งระบุถึงเพศชายก็ให้รวมถึงเพศหญิงด้วย คำที่อยู่ในเอกพจน์ก็ให้รวมถึงคำพหูพจน์ ด้วย และในทางกลับกัน คำพหูพจน์ก็ให้รวมถึงคำในเอกพจน์ด้วย คำว่า “เดือน” ให้หมายความถึง เดือนในปฏิทิน

ตามหลักการตีความของกฎหมายอังกฤษ มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการตีความอยู่หลาย ประการด้วยกัน ข้อสันนิษฐานเหล่านี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเบื้องต้น หากบทบัญญัติกฎหมายระบุ ไว้ชัดแจ้งเป็นประการอื่น ข้อสันนิษฐานในเรื่องการตีความย่อมไม่ใช่ข้อบังคับ ข้อสันนิษฐาน ดังกล่าวนั้น ได้แก่ (ซานินท์ กรีวิเชิธ และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 16)

1. ข้อสันนิษฐานว่ารัฐสภาไม่ประสงค์จะแก้ไขกฎหมาย (Presumption Against Alteration of The Law) มีข้อสันนิษฐานว่ารัฐสภาซึ่งเป็นฝ่ายใช้อำนาจนิติบัญญัตินั้นรู้กฎหมายเช่นเดียวกับ ศาล ดังนั้น ถ้าหากว่า พระราชบัญญัติฉบับใดมิได้บัญญัติแก้ไขกฎหมายในเรื่องใดไว้โดยแจ้งชัด ย่อมต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่ารัฐสภาไม่ประสงค์จะแก้ไขกฎหมายในเรื่องนั้น อาทิ เช่น ก่อน ประกาศใช้พระราชบัญญัติ ธิ คริมีนัล เอฟวิเดนซ์ ค.ศ. 1898 (The Criminal Evidence Act, 1898) ภริยาไม่สามารถที่จะเบิกความเป็นพยานในศาลให้เป็นปฏิปักษ์ต่อสามีได้ ศาลสภาขุนนางวินิจฉัย ว่าโดยที่ไม่มิบทบัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าจะบังคับให้ภริยาเบิกความเป็นปฏิปักษ์ต่อสามีได้นั้น ภริยาจึงไม่อาจถูกบังคับให้เบิกความเช่นนั้น อย่างไรก็ตามก็ดี หากรัฐสภามุ่งหมายที่จะตรากฎหมายขึ้น

โดยเฉพาะเพื่อแก้ไขหลักกฎหมายที่มีอยู่เดิม ไม่ว่าจะเป็นคอมมอน ลอว์ เอ็คควิตี้ หรือกฎหมายลายลักษณ์อักษรรัฐสภาย่อมมีอำนาจที่จะกระทำได้เสมอ

2. ข้อสันนิษฐานว่าไม่มีการให้บุคคลต้องรับผิดในเรื่องที่ตนไม่มีความผิด (Presumption Against the Imposition of Liability Without Fault) ตามหลักคอมมอน ลอว์ เจตนาร้าย (Mens Rea) อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการกระทำผิดอาญาจะต้องมีอยู่เสมอถ้าจำเลยกระทำการอันใดซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดโดยมีเจตนาร้าย แต่จำเลยได้กระทำลงโดยปราศจากเจตนาร้ายดังกล่าว จำเลยไม่มีความผิด เพราะบุคคลไม่ควรต้องรับผิดในการกระทำซึ่งตนไม่มีความผิดหรือไม่ควรจะได้รับตำหนิ

อย่างไรก็ตาม หากฝ่ายนิติบัญญัติบัญญัติไว้ในกฎหมายโดยแจ้งชัดให้บุคคลใดรับผิดในการกระทำอันใดอันหนึ่งแม้ว่าตนจะไม่มีเจตนาร้ายก็ตาม บุคคลนั้นก็จะต้องรับผิดตามนั้นและข้อสันนิษฐานการตีความกฎหมายบทนี้ย่อมตกไป

ในคดีสวีท กับพาร์สเลย์, ค.ศ.1969 (Sweet v. Parsley ,1969) ลอร์ด ริด (Lord Reid) กล่าวว่าในการตีความกฎหมายนั้น หน้าที่ประการแรกของศาล คือ พิจารณาถ้อยคำที่ปรากฏในพระราชบัญญัติ ถ้าหากปรากฏเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติอย่างชัดเจนว่ามุ่งประสงค์ที่จะกำหนดให้เป็นความผิดโดยเด็ดขาด แม้ผู้กระทำไม่มีเจตนาร้าย หน้าที่ในการตีความกฎหมายของศาลก็สิ้นสุดลงเพียงนั้น แต่ว่ากรณีที่จะเป็นความผิดโดยเด็ดขาดดังกล่าวนี้มีน้อยมาก ในบางกรณีปรากฏว่าถ้อยคำในบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดความผิดนั้นแสดงแจ้งชัดว่าจำเป็นที่จะต้องมิเจตนาร้ายเป็นองค์ประกอบสำคัญของความผิด อย่างไรก็ตาม มีอยู่หลายกรณีด้วยกันที่ไม่อาจจะทราบเจตนารมณ์ที่แท้จริงของฝ่ายนิติบัญญัติได้ ในกรณีเหล่านี้ มีข้อสันนิษฐานมาเป็นเวลาแรมศตวรรษแล้วว่ารัฐสภา ไม่มีความประสงค์ที่จะถือเป็นการผิดทางอาญากับบุคคลซึ่งไม่ควรได้รับการตำหนิติเตียนในสิ่งที่ตนได้กระทำไป หรืออาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าในกรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายมิได้กล่าวถึงเจตนาร้าย ก็มีข้อสันนิษฐานว่าเพื่อที่จะให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐสภา บทบัญญัติที่กำหนดความผิดทางอาญานั้นก็ต้องมีเจตนาร้ายเป็นองค์ประกอบความผิดเป็นสำคัญ

3. ข้อสันนิษฐานที่ว่า กฎหมายลายลักษณ์อักษรจะไม่ลิดรอนสิทธิของบุคคลที่มีอยู่แล้วก่อนมีกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้น (Presumption Against Depriving a Person of a Vested Rights) ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายลายลักษณ์อักษรโดยแจ้งชัด ศาลจะไม่ตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรให้มีผลเป็นการลิดรอนสิทธิของบุคคล ซึ่งมีอยู่ก่อนกฎหมายลายลักษณ์อักษรตราขึ้นใช้บังคับ ข้อสันนิษฐานของกฎหมายบทนี้เป็นข้อสันนิษฐานที่สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานที่ว่า กฎหมายย่อมไม่มีผลย้อนหลัง อาทิเช่น เจ้าของที่ดินยอมมีสิทธิที่จะใช้ที่ดินของตนได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้หมายรวมถึงสิทธิในการที่จะห้ามมิให้บุคคลอื่นมารุกล้ำที่ของตน (Action in Trespass) และ

สิทธิที่จะไม่ให้บุคคลใดมาก่อนความรำคาญ (Action in Nuisance) ด้วย ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่ลักษณะแห่งการละเมิดนั้น ดังนั้นในกรณีที่กฎหมายลายลักษณ์อักษรให้อำนาจบุคคลใดกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งการกระทำนั้นเป็นการรบกวนสิทธิของบุคคลอื่น ศาลจะไม่ตีความบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวไปในทางที่ลิดรอนสิทธิของบุคคลอื่นที่มีอยู่แล้วก่อนกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับนั้นใช้บังคับ เว้นแต่กฎหมายลายลักษณ์อักษรบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง อาทิเช่น พระราชบัญญัติเชอะ วอร์ แดมมิจ, ค.ศ. 1965 (The War Damage Act, 1965) ซึ่งได้ลิดรอนสิทธิของบุคคลในอันที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากฝ่ายบริหารในกรณีที่ฝ่ายบริหารได้ทำลายทรัพย์สินของบุคคลเหล่านั้นในระหว่างสงคราม หรือเพื่อการเตรียมการเข้าสงคราม

4. ข้อสันนิษฐานว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรไม่ผูกพันฝ่ายบริหาร (Presumption that a stare does not bind the Crown) พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในฐานะประมุขของฝ่ายบริหารที่ยังเหลือมาจนถึงปัจจุบันนี้มีเพียงเล็กน้อย ข้อสันนิษฐานที่ว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรไม่ผูกพันฝ่ายบริหารนั้นก็ยังเป็นเอกสิทธิของฝ่ายบริหารอยู่ ข้อสันนิษฐานนี้รวมทั้งฝ่ายบริหาร และเจ้าพนักงานฝ่ายบริหารด้วย อย่างไรก็ตามในกรณีละเมิด พระราชบัญญัติเชอะ คราวน์ เพระอะซีด-คิงส์, ค.ศ. 1949 (The Crown Precedings Act, 1949) ถือว่าฝ่ายบริหารอยู่ในฐานะเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา โดยมีข้อยกเว้นอยู่บางประการ ความโน้มเอียงของกฎหมายลายลักษณ์อักษรปัจจุบันเป็นไปในด้านที่ลิดรอนข้อสันนิษฐานของกฎหมายบทนี้ โดยฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายในทางที่จะให้ฝ่ายบริหาร มีสิทธิ และหน้าที่เช่นบุคคลธรรมดามากขึ้นเป็นลำดับ

เครื่องมือช่วยในการตีความที่เรียกว่าการแปลความหมาย มี 2 ประเภทด้วยกัน คือ (ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 19)

1. เครื่องมือตีความอันได้แก่ ตัวพระราชบัญญัตินั้นเอง ทั้งนี้อาศัยตัวบทกฎหมายซึ่งจัดพิมพ์โดย เชอะ ควีนส์ พรินเตอร์ส คอปฟี เอ็ฟ เชอะ สแททชีฟท์ (The Queen's Printer's Copy of the Statute) กฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้นตามหลักการตีความจะต้องอ่านทั้งฉบับ

อาทิ ชื่อของพระราชบัญญัติในกฎหมายอังกฤษ มี 2 ชื่อ คือ ชื่อเต็ม (Long Title) และชื่อย่อ (Short Title) แต่เดิมมา ชื่อเต็มของกฎหมายลายลักษณ์อักษรไม่ถือว่าเป็นเครื่องมือช่วยตีความ

ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้ ถือว่าชื่อเต็มของพระราชบัญญัติเป็นเครื่องมือในการช่วยตีความเหมือนกัน ส่วนชื่อย่อในทางทฤษฎี น่าจะเป็นเครื่องมือในการช่วยตีความกฎหมายเหมือนกัน แต่ในทางปฏิบัติ ไม่มีนักกฎหมายใช้ชื่อย่อตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับนั้น

1.1 พระราชปรารภ (Preamble) พระราชปรารภเป็นข้อความที่ปรากฏอยู่ในตอนต้นของพระราชบัญญัติแต่ละฉบับ ในพระราชปรารภได้มีการอ้างเหตุผลแห่งการตราพระราชบัญญัตินั้นขึ้นใช้บังคับ แต่ในสมัยเดิม พระราชปรารภเป็นเครื่องมือตีความที่สำคัญ แต่พระราชบัญญัติ

ของอังกฤษในปัจจุบันมักจะไม่มีการพระราชปรารภ และในกรณีที่มีการพระราชปรารภก็เป็นเพียงข้อความสั้นๆ ซึ่งไม่ได้ช่วยในการตีความแต่ประการใด

1.2 ชื่อลักษณะ และชื่อหมวดของกฎหมายที่ปรากฏในพระราชบัญญัตินั้นตามหลักการตีความกฎหมายอังกฤษไม่ถือว่าชื่อดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัติแม้กระนั้นก็ดีในกรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายเคลือบคลุม ศาลก็เคยอ้าง หรือใช้ชื่อดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการตีความกฎหมายเหมือนกัน

1.3 หัวข้อย่อข้างตัวบทในพระราชบัญญัติไม่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัติแต่ว่ามีไว้เพื่อความสะดวกในการกล่าวอ้างถึงบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินั้นนั่นเอง

1.4 บทนิยามศัพท์ (Interpretation Section) ซึ่งการร่างกฎหมายในรูปพระราชบัญญัติของอังกฤษในปัจจุบัน มีการร่างบทนิยามศัพท์รวมไว้ในตัวพระราชบัญญัติเพื่อช่วยในการตีความกฎหมายฉบับนั้นด้วย โดยปกติ หลักการตีความบทนิยามศัพท์มีอยู่ว่าเว้นแต่ข้อความในตัวบทบัญญัติแต่ละบทจะแสดงให้เห็นเป็นประการอื่น คำที่มีบทนิยามศัพท์ไว้อย่อมมีความหมายตามที่ปรากฏในบทนิยามศัพท์นั้น

1.5 ตารางท้ายพระราชบัญญัติ (Schedules) ตารางท้ายพระราชบัญญัตินี้ โดยปกติจะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชบัญญัตินั้นเอง ถ้าหากว่ามีบทบัญญัติบ่งระบุไว้ดังกล่าว อย่างไรก็ตามถ้าใดก็ตามที่คำในตารางดังกล่าวนี้จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขถ้อยคำและความหมายของตัวบทในพระราชบัญญัติหาได้ไม่

2. เครื่องมือตีความอื่นๆ อันมิใช่ตัวพระราชบัญญัตินั้นเอง ได้แก่ (ชานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 20)

2.1 รายงานการอภิปรายเกี่ยวกับการร่างกฎหมายของรัฐสภา (Parliamentary Debates in Hansard) และรายงานการอภิปรายในคณะกรรมการร่างกฎหมายของรัฐสภา (Reports of Debates in Select Committees) ตามหลักการตีความกฎหมายของอังกฤษนั้น รายงานการอภิปรายเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติแต่ละฉบับนั้นไม่ถือว่าเป็นเครื่องมือในการช่วยตีความกฎหมายซึ่งตรงกันข้ามกับหลักการตีความกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย ซึ่งถือว่ารายงานการประชุมร่างกฎหมายรายลักษณะอักษรที่เรียกว่า “ทราไวซ์เพรพาราทีวส์” (Travaux Prepatatoires) แต่ละฉบับเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งในการที่ค้นหาเจตนารมณ์อันแท้จริงของฝ่ายนิติบัญญัติหลักกฎหมายอังกฤษ ซึ่งห้ามมิให้อ้างอิงถึงรายงานการอภิปรายเกี่ยวกับร่างกฎหมายในการตีความนั้นเริ่มมีมาแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 เหตุผลสำคัญที่ศาลอังกฤษไม่ยอมอ้างอิงรายงานดังกล่าว ก็คือศาลอังกฤษถือหลักที่ว่า ศาลจำเป็นต้องค้นหาเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติจากตัวบทกฎหมายนั่นเองเป็นสำคัญ ส่วนรายงานการอภิปรายกับการร่างกฎหมายของรัฐสภานั้น ถ้าหากจะให้อ้างอิงได้

ย่อมจะเสียเวลาของกลุ่มความแต่ละฝ่ายในการค้นคว้าเป็นอันมาก ประการหนึ่ง และ อีกประการหนึ่ง รายงานการอภิปรายของคณะกรรมการร่างกฎหมายนั้นก็ได้มีการเปิดเผยให้สาธารณชนทราบ

2.2 พจนานุกรม ถ้อยคำที่ใช้ในพระราชบัญญัตินั้น มีข้อสันนิษฐานว่าเป็นถ้อยคำที่มีความหมายธรรมดา ดังนั้นศาลจึงชอบที่จะอ้างอิงพจนานุกรม ซึ่งให้ความหมายของคำแต่ละคำไว้ ซึ่งมีใช้เป็นคำที่มีความหมายพิเศษในกฎหมาย เช่น คำว่าสวนสาธารณะ (Park) ศาลได้ตีความโดยอ้างอิงความหมายของคำนี้ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษของออกซ์ฟอร์ด “The Oxford English Dictionary” อย่างไรก็ดี ในกรณีที่กฎหมายลายลักษณ์อักษรมีเจตนารมณ์ให้แต่ละคำมีความหมายจำเพาะอันผิดเพี้ยนไปจากความหมายธรรมดาที่ปรากฏในพจนานุกรม คำที่มีความหมายจำเพาะอันผิดเพี้ยนไปจากความหมายธรรมดาที่ปรากฏในกฎหมายลายลักษณ์อักษรนี้ เรียกว่าเทอม ออฟ อาร์ท (Terms of Art) ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีความหมายดังที่บุคคลธรรมดาเข้าใจกัน

2.3 รายงานของคณะกรรมการที่เกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย (Reports of Committee) รายงานของคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เรียกว่า ลอว์ รีฟอร์ม คอมมิทตี (Law Reform Committee) ศาลยอมรับฟังเพียงเพื่อที่จะพิจารณาว่าสมควรจะใช้หลักการตีความโดยอาศัยเหตุที่มีการแก้ไขข้อบกพร่องที่มีอยู่ก่อนออกกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นเครื่องมือช่วยตีความมาใช้บางกรณี ศาลอังกฤษอาจจะไม่ตีความคำในพระราชบัญญัติตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการดังกล่าว ซึ่งมีปรากฏอยู่ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนั้นๆ ออกใช้บังคับก่อนได้ อาทิ เช่น ในคดีเลอแดง กับคูเปอร์, ค.ศ.1965) ตีความคำว่าละเมิด “Negligence, Nuisance, a Breach of Duty” ในพระราชบัญญัติ ลอว์ รีฟอร์ม ลิมิเทชัน ออฟ แอคชัน, ค.ศ.1954 (Law Reform Limitation of Actions, etc, Act, 1954) ว่ากว้างพอที่จะรวมถึงการละเมิดด้วยการบุกรุก แม้ว่าคณะกรรมการชุดหนึ่งได้เคยแสดงความคิดเห็นไว้ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้จะออกใช้บังคับว่าถ้อยคำดังกล่าวไม่น่าจะรวมถึงเรื่องละเมิดฐานบุกรุกด้วย

2.4 คำพิพากษาที่ถือเป็นบรรทัดฐาน (Judicial Precedents) การใช้คำพิพากษาที่ถือว่าเป็นบรรทัดฐานในการตีความกฎหมายนั้น ลอร์ด อัปจอห์น (Lord Upjohn) ได้กล่าวไว้ว่าในกรณีที่ศาลได้เคยตีความถ้อยคำในพระราชบัญญัติฉบับใดฉบับหนึ่งไว้ซึ่งแม้จะมีความสำคัญสำหรับคดีที่มีข้อเท็จจริงในทำนองเดียวกันขึ้นมาสู่ศาลในอีกคดีหนึ่ง และศาลที่มีศักดิ์ต่ำกว่าจะต้องถือตามคำวินิจฉัยในเรื่องเกี่ยวกับการตีความตามศาลนั้นๆ ได้เคยมีคำพิพากษาไว้ก่อนก็ดี สำหรับในกรณีอื่นๆนั้น การตีความถ้อยคำในกฎหมายใดในคำพิพากษาคดีอื่นๆ ถือว่าเป็นเพียงเหตุผลที่ศาลพึงพิจารณาประกอบ ซึ่งศาลเองไม่จำเป็นต้องถือตามนั้น หากแต่ศาลจะต้องใช้ดุลพินิจของศาลเองในการที่จะวินิจฉัยว่า คำในพระราชบัญญัตินั้นมีความหมายประการใด ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากศาล

จะต้องถือตามการตีความถ้อยคำที่ปรากฏในคำพิพากษาของศาลที่มีมาก่อนก็จะมีผลเท่ากับว่า ศาลเป็นผู้บัญญัติกฎหมายนั่นเอง แทนที่จะหาเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติ จากตัวกฎหมายนั่นเอง”

กรณีที่ศาลได้เคยตีความเรื่องใดในพระราชบัญญัติฉบับใดไว้แล้ว ศาลที่มีศักดิ์เท่า หรือต่ำกว่าจะต้องถือตามความหมายที่ศาลได้เคยตีความไว้เฉพาะในคดีที่มีข้อเท็จจริงเหมือนกันกับคดีก่อนดังกล่าวมาข้างต้น แต่ในกรณีที่คำเดียวกันนั้นใช้ในพระราชบัญญัติหลายฉบับ ศาลที่มีศักดิ์ต่ำกว่ามีความผูกพันที่จะต้องถือตามการตีความของศาลที่มีศักดิ์เท่าหรือสูงกว่าเฉพาะในกรณีที่พระราชบัญญัติเหล่านั้นเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องเดียวกัน (In Pari Materia Dealing with the Same Subject Matter) หากเป็นเรื่องอื่นแล้วศาลไม่จำเป็นต้องผูกพันตามนั้น

เนื่องจากในปัจจุบันประเทศอังกฤษกำลังเริ่มปฏิรูประบบกฎหมาย โดยตั้งคณะกรรมการปรับปรุงระบบกฎหมายอังกฤษขึ้น เรียกว่า “The English Law Commission” โดยพระราชบัญญัติคณะกรรมการปรับปรุงระบบกฎหมาย, ค.ศ. 1965 (The Law Commission Act, 1965) มี เซอร์ เลสลีย์ สการ์แมน (Sir Leslie Scarman) เป็นประธานคณะกรรมการชุดนี้ วัตถุประสงค์ คือ การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายทั้งระบบอย่างมีระเบียบแบบแผน รวมตลอดทั้งการจัดการประมวลกฎหมายดังกล่าว และการขจัดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอันได้แก่ บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ไม่จำเป็น และ ล้วงสมัย ตลอดจนจัดทำกฎหมายให้ทันสมัย และง่ายแก่การใช้

การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเช่นนี้ ย่อมเท่ากับเป็นการปฏิรูประบบกฎหมายทั้งระบบผลแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญก็คือ เป็นระยะเวลาเกือบหนึ่งพันปีมาแล้วที่กฎหมายคอมมอน ลอว์ เป็นสาขากฎหมายที่สำคัญที่สุดของประเทศโดยมีสาขาเอ็ควิติ และสาขากฎหมายลายลักษณ์อักษร เมื่อได้จัดการประมวลกฎหมายใหม่ขึ้น ซึ่งจะต้องอาศัยเวลานานปี ความสำคัญของกฎหมายแต่ละสาขาย่อมเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ กฎหมายลายลักษณ์อักษรย่อมจะกลายเป็นกฎหมายส่วนประธาน ส่วนคอมมอน ลอว์ และ เอ็ควิติ ย่อมตกเป็นกฎหมายส่วนอุปกรณ์ หลักการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษร ซึ่งเป็นหลักคอมมอนลอว์ ก็จะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย

คณะกรรมการปรับปรุงระบบกฎหมายได้เสนอแนะว่า (ชานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 24) ในการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้น

- ศาลควรจะต้องพิจารณาถ้อยคำในตัวบทกฎหมาย โดยพิจารณาจากบทบัญญัติที่จะต้องตีความนั้นทั้งหมด เพื่อที่จะหาความหมายของถ้อยคำที่ใช้
- ศาลจะต้องพิจารณบทบัญญัติอื่นในกฎหมายฉบับเดียวกัน ทั้งฉบับประกอบด้วย
- ศาลควรที่จะต้องพิจารณารายงานการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนั้น ทั้งในชั้นเจ้าหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้อง และในชั้นรัฐสภา ตลอดทั้งคำอธิบายประกอบร่าง (Explanatory-Material) ซึ่งเสนอต่อรัฐสภาด้วย

- งานในกรณีที่กฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้น มิได้มีบทบัญญัติครอบคลุมถึงพฤติการณ์ตามที่ปรากฏในข้อพิพาทซึ่งศาลกำลังพิจารณาอยู่ ศาลจึงนำบทบัญญัติอื่นๆ ในกฎหมายฉบับเดียวกันมาปรับในฐานะเป็นบทกฎหมายใกล้เคียงด้วย คณะกรรมการเห็นว่าฝ่ายนิติบัญญัติสมควรจะต้องเตรียมคำอธิบายประกอบกฎหมาย โดยจัดพิมพ์เป็นภาคผนวกของกฎหมายฉบับนั้นๆ และศาลจึงพิจารณาคำอธิบายประกอบดังกล่าวในการตีความกฎหมายฉบับนั้นๆ ด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ศาลในฐานะเป็นผู้ตีความกฎหมายสามารถล่วงรู้เจตนารมณ์อันแท้จริงของรัฐบาลนั่นเอง

กรณีที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายไม่กล่าวครอบคลุมถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ ซึ่งปกติศาลจะต้องพยายามหาบทบัญญัติอื่นในกฎหมายฉบับเดียวกันซึ่งใกล้เคียงอย่างยิ่งกับเรื่องนั้นใช้บังคับ มีปัญหาว่า ศาลจะย้อนไปพิจารณาแนววินิจฉัยตามคำพิพากษาของศาล (Case Law) ที่มีอยู่ก่อนกฎหมายลายลักษณ์อักษรประกาศใช้บังคับได้หรือไม่ เซอร์ เฮลล์ สคาร์เมน ในฐานะประธานคณะกรรมการ เสนอแนะว่า ควรถือตามความเห็นของ ลอร์ด เฮร์เชลล์ (Lord Herschell) ซึ่งได้กล่าวไว้ในคดีแวกเลียโน กับธนาคารแห่งประเทศอังกฤษ (Vagliano v. Bank of England) ว่า (ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 25)

1. คำพิพากษาของศาลอังกฤษที่มีอยู่ก่อนที่ได้มีการประกาศใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรสิ้นสภาพแห่งการเป็นแนวบรรทัดฐาน (The Doctrine of Precedent) ศาลไม่จำเป็นต้องถือตาม

2. การตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้น จะต้องพิจารณาจากถ้อยคำที่ปรากฏในตัวกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั่นเอง และศาลไม่พึงตีความถ้อยคำในตัวบทกฎหมายนั้นให้เป็นที่ไปตามกฎหมายที่มีอยู่ก่อนกฎหมายลายลักษณ์อักษรประกาศใช้บังคับ

3. ศาลพึงเสาะหาความหมายของถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรจากกฎหมายที่มีอยู่ก่อนประกาศใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้น เฉพาะกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษเท่านั้น เช่น การตีความถ้อยคำซึ่งมีความหมายจำเพาะ อย่างไม่ดี การที่ศาลจะอ้างอิง หรือพิจารณาความหมายของถ้อยคำในตัวบทกฎหมายใหม่ โดยอาศัยกฎหมายเดิมควรจะทำเฉพาะในกรณีที่กฎหมายเดิมเป็นเพียงเครื่องมือช่วยในการตีความเท่านั้น

หากเปรียบเทียบหลักการตีความกฎหมายไทยกับประเทศอื่นแล้ว จะเห็นได้ว่า วงการศาลไทยได้ยึดถือหลักการตีความของอังกฤษนับแต่มีการปฏิรูประบบกฎหมายไทย ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

ตามหลักการตีความกฎหมายไทย ซึ่งศาสตราจารย์ พระยานิติศาสตร์ โปสาลย์ ได้เรียบเรียงไว้ในหนังสือ “หลักวินิจฉัยกฎหมาย” เมื่อ พ.ศ.2563 หน้า 5 ว่า (ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539, หน้า 52)

“...กฎหมายไม่ยอมให้ใครเอาคำนอกเหนือพระราชบัญญัติมาวินิจฉัย เพราะกฎหมายคือว่า ถ้อยคำที่ใช้ในพระราชบัญญัติเป็นสำคัญ ผู้ร่างต้องได้มีความหมายที่ได้เขียนไว้ ความในใจของผู้ร่าง มีเป็นประการใดไม่สำคัญ...”

หลักการตีความดังกล่าวนี้ จะเห็นได้อย่างแจ่มกระจ่างว่าศาลไทยได้ยึดถือหลักการตีความของอังกฤษ อย่างชนิดที่เรียกว่าเป็นการประทับรอยพิมพ์โดยแท้ กล่าวคือ ศาลจะต้องยึดมั่นในถ้อยคำที่ปรากฏในตัวบทกฎหมายนั้นเองเป็นสำคัญ ในการไต่หาเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งหากพิจารณาตามหลักการตีความของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายแล้ว ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการตีความได้กว้างขวางกว่าศาลอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาลไม่จำเป็นต้องพิจารณาแต่เพียงถ้อยคำที่ใช้ในบทกฎหมายเท่านั้น หากแต่จะเสาะหาเจตนารมณ์อันแท้จริงของฝ่ายนิติบัญญัติได้ ด้วยการที่พิจารณาด้านร่างของกฎหมายฉบับนั้นๆด้วย แต่วิธีการนี้ศาลไทยไม่เคยมีการปฏิบัติ

ในเบื้องต้น ศาลไทยได้ถือตามหลักการตีความตามระบบกฎหมายอังกฤษ ทั้งที่ประเทศไทยใช้ระบบประมวลกฎหมาย เนื่องจากอิทธิพลแห่งระบบกฎหมายอังกฤษนั้นมีอยู่ในระบบกฎหมายและระบบการศาลไทยอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่ง โดยเฉพาะก่อนที่ประเทศไทยจะได้ปฏิรูปกฎหมาย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น กรณีที่ระบบกฎหมายไทยไม่มีบทบัญญัติอันเกี่ยวข้องกับกฎหมายพาณิชย์ในเรื่องใด ก็ได้มีข้อตกลงกับนานาประเทศว่าประเทศไทยจะนำกฎหมายอังกฤษมาปรับใช้พรังก่อน นับแต่นั้นเป็นต้นมา กฎหมายอังกฤษก็เริ่มมีอิทธิพลในกฎหมายไทย และเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ เมื่อประเทศไทยได้ส่งนักกฎหมายชั้นนำไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ และเมื่อวงการกฎหมายและวงการศาลไทยได้ว่าจ้างนักกฎหมายอังกฤษมาเป็นที่ปรึกษากฎหมายของทางราชการ ตลอดจนแต่งตั้งนักกฎหมายอังกฤษเป็นผู้พิพากษาศาลฎีกา และกรรมการร่างกฎหมาย

นอกจากกฎหมายพาณิชย์ดังกล่าวข้างต้นแล้วในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างการเปลี่ยนระบบกฎหมายไทยเดิม อันมีกฎหมายตราสามดวงเป็นหลักมาสู่ระบบกฎหมายตามแผนปัจจุบัน จึงได้นำกฎหมายอังกฤษหลายลักษณะ มาเป็นหลักในการบัญญัติกฎหมายไทย เช่น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 กฎหมายลักษณะสัญญา กฎหมายลักษณะตัวเงินและอื่นๆ

นอกจากนี้ วิธีพิจารณาในศาลไทยได้อ้างอิงวิธีพิจารณาในศาลอังกฤษอย่างใกล้ชิด ซึ่งจริงๆแล้ว ประเทศไทยมิได้นำระบบกฎหมายอังกฤษมาใช้ทั้งหมด อาทิ ไม่เคยนำระบบลูกขุน (The Jury System) มาใช้ไม่ว่าในสมัยใด และเมื่อมีการตัดสินใจปฏิรูประบบกฎหมายไทยโดยถือตามระบบของประเทศไทยที่ใช้ประมวลกฎหมาย อิทธิพลของกฎหมายอังกฤษก็หาได้สูญสิ้นไปจากระบบกฎหมายไทยไม่ ทั้งนี้เพราะระบบกฎหมายไทยที่ปฏิรูปใหม่นั้นเป็นระบบกฎหมายในรูปผสม

กล่าวคือ แบบแห่งกฎหมายอยู่ในรูปประมวลกฎหมาย แต่เนื้อหาสาระแห่งตัวกฎหมายนั้นเองเป็นหลักผสม อันมีที่มา 3 ทางด้วยกัน คือ

1. ระบบกฎหมายไทยดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น ในกฎหมายลักษณะครอบครัว หลักกฎหมายล้มเลิกในกฎหมายตราสามดวงยังคงปรากฏอยู่เป็นอันมาก

2. หลักกฎหมายของประเทศต่างๆที่ใช้ประมวลกฎหมาย เช่น หลักเรื่องนิติกรรมจากกฎหมายฝรั่งเศส หลักเรื่องนิติกรรมอำพรางจากกฎหมายเยอรมัน นอกจากนี้เรายังได้นำหลักต่างๆจากประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายไว้ด้วย เช่นกฎหมายอาเจณดินา กฎหมายสวิส และกฎหมายญี่ปุ่น เป็นต้น

3. กฎหมายอังกฤษ เช่น กฎหมายลักษณะตัวเงิน กฎหมายลักษณะล้มละลายและกฎหมายลักษณะซื้อขาย เราก็ถือตามหลักกฎหมายอังกฤษ

อนึ่ง ในกฎหมายวิธีบัญญัติของไทยแผนปัจจุบัน มีอิทธิพลของกฎหมายอังกฤษอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฎหมายลักษณะพยาน วิธีพิจารณาความแพ่ง และวิธีพิจารณาความอาญา

ส่วนหลักการตีความกฎหมายโดยตรงนั้นดังได้กล่าวแล้วว่า เราได้ยึดถือหลักการตีความของอังกฤษตลอดมา ซึ่งอิทธิพลของกฎหมายอังกฤษในด้านการตีความนี้ ก็คงมีอยู่ตลอดมามากบ้างน้อยบ้างตามยุคสมัย ทั้งนี้เพราะนักกฎหมายไทยได้รับการอบรมวิชาชีพกฎหมายในอังกฤษเป็นผู้มีอิทธิพลในระบบการศาลของไทยทุกสมัยมาประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็คือศาลไทยถือตามแนวบรรทัดฐานแห่งคดีวินิจฉัยของศาลฎีกาในด้านการตีความ ดังนั้น แม้ว่าหลักการตีความตามหลักกฎหมายไทยไม่มีบัญญัติไว้ ณ ที่ใด ก็ถือว่าเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบมาในวงการศาล โดยมีหลักการตีความกฎหมายของอังกฤษเป็นรากแก้วอยู่

การที่ศาลไทยอาศัยคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นเครื่องมือช่วยในการตีความกฎหมายเนื่องจากกฎหมายไทยนั้นมีตัวบทกฎหมายเป็นหลักอยู่แล้ว แต่กระนั้นก็คิดว่าบทกฎหมายที่มีอยู่ก็เป็นเพียงบัญญัติไว้กว้างๆว่า หลักกฎหมายในเรื่องนั้นมีอยู่ประการใดเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น ศาลจะเป็นผู้วินิจฉัยคดีตามตัวบทกฎหมาย หากเป็นคดีที่มีข้อเท็จจริงตรงไปตรงมาตรงตามตัวบทกฎหมายย่อมไม่มีข้อยุ่งยากแต่ประการใด เพราะเป็นเรื่องของการปรับบทกฎหมายให้เข้ากับข้อเท็จจริงในคดีเท่านั้น แต่ถ้ามีข้อยุ่งยากเนื่องจากกฎหมายบัญญัติไว้ไม่ชัดเจนก็ดี กรณีมีปัญหาท้าทายกันว่าข้อเท็จจริงเช่นนั้นจะใช้กฎหมายบทใดปรับแก้คดีก็ดี ก็เป็นเรื่องของการตีความกฎหมายซึ่งเป็นหน้าที่ของศาลในอันที่จะไต่หาเจตนารมณ์อันแท้จริงของฝ่ายนิติบัญญัติให้ได้ว่ามุ่งประสงค์อย่างไรต้องการให้บทกฎหมายใดบังคับถึงกรณีพิพาทนั้นด้วยหรือไม่ เมื่อศาลตีความอย่างไรแล้ว โดยปกติถ้าต่อมามีคดีซึ่งมีข้อเท็จจริงในสาระสำคัญเหมือนกัน ศาลก็มักจะวินิจฉัยคดีใหม่นั้น ในแนวเดียวกับ

ที่เคยวินิจฉัยมาแล้ว แม้การปรับตัวบทกฎหมายกับคดีใหม่ ศาลก็มักจะปรับตัวบทกฎหมายในแนวเดียวกับที่เคยปฏิบัติมาแล้วในคดีก่อนๆ

ถ้าการปรับตัวบทกฎหมายเข้ากับข้อพิพาทในคดีต่างๆ เป็นการวินิจฉัยของศาลฎีกาย่อมมีน้ำหนักสูงใจให้ศาลล่าง คือศาลอุทธรณ์ และศาลชั้นต้นปฏิบัติตาม ทั้งนี้ก็เพราะคำพิพากษาศาลฎีกานั้นมีส่วนดีเด่น และมีน้ำหนักน่าเชื่อถือในแง่ที่ว่าศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุดของประเทศ ผู้พิพากษาศาลฎีกาเป็นผู้พิพากษาศาลอาวุโส มีความสุขุมคัมภีรภาพ มีประสบการณ์ในงานด้านพิจารณาพิพากษาคดีมานาน ทั้งคดีแต่ละคดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาก็ได้ผ่านการไต่สวน และถ้อยแถลงของศาลอุทธรณ์ และศาลชั้นต้นมาแล้วถึงสองชั้น

ในกรณีที่หลักกฎหมายใดก็ตามมีข้อยกเว้นอยู่ด้วย ย่อมเห็นชัดอยู่ในตัวว่าการพิจารณาหลักกฎหมายนั้นต้องพิจารณาประกอบกับข้อยกเว้นด้วยเสมอ และการตีความหลักกฎหมายที่ดี ข้อยกเว้นที่ดี ต้องตีความโดยเคร่งครัด และต้องแบ่งแยกให้ชัดเจนว่าเรื่องใดเป็นหลัก เรื่องใดเป็นข้อยกเว้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1093/2492 เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่มีอำนาจจะยึดทรัพย์สินของผู้เป็นลูกหนี้ร่วมกับจำเลย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 280 หาได้ระบุถึงลูกหนี้ร่วมให้เป็นบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีด้วยไม่

เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา จะยึดสินส่วนตัวของภริยาจำเลยโดยมิได้ฟ้องภริยาจำเลยไม่ได้ แม้จะปรากฏว่าภริยาต้องรับผิดชอบในฐานะเป็นลูกหนี้ร่วมก็ตาม เพราะภริยาเป็นคนนอกคดี

ทรัพย์สินที่ยึดได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 วรรคท้ายนั้น หมายถึง ทรัพย์สินของภริยา หรือของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เฉพาะในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้อาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือ เป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เจ้าพนักงานบังคับคดียึดได้

ส่วนคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 288/2488 ซึ่งศาลล่างยกขึ้นอ้างก็เป็นเรื่องโจทก์นำยึดทรัพย์ซึ่งลูกหนี้ตามคำพิพากษามีส่วนเป็นเจ้าของร่วมอยู่ด้วยในฐานะเป็นหุ้นส่วนกันอันไม่ตรงกับคดีนี้ ซึ่งเป็นเรื่องยึดทรัพย์สินส่วนตัวของลูกหนี้ร่วม ซึ่งลูกหนี้ร่วมตามคำพิพากษาหามีส่วนเป็นเจ้าของร่วมอยู่ด้วยไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 209/2492 ประกาศของคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติการค้าข้าว ให้ผู้ประกอบการค้าข้าวประเภทขายปลีกยื่นคำขออนุญาตประกอบการค้าข้าว และห้ามมิให้ผู้ประกอบการค้าข้าวประเภทขายปลีกยกย้ายข้าวออกจากสถานที่เก็บนอกจากกรณีที่ถูกหมายระบุ

ไว้นั้น เมื่อผู้จัดการ หรือลูกจ้างของผู้ได้รับอนุญาตให้ประกอบการค้าข้าว ยักย้ายข้าว ซึ่งไม่เข้า
ชื่อยกเว้น ก็เอาผิดแก่ผู้จัดการ หรือลูกจ้างไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 564/2519 บทบัญญัติของประมวลรัษฎากรมีเจตนารมณ์ที่จะเรียกเก็บ
ภาษีการซื้อ โภคภัณฑ์จากรถยนต์ทุกชนิด ยกเว้น รถยนต์บรรทุก รถยนต์ชนิดใดเป็นรถยนต์บรรทุก
ต้องตีความโดยเคร่งครัดในฐานะที่เป็นชื่อยกเว้นของกฎหมาย รถยนต์บรรทุกย่อมหมายความว่า
รถยนต์ที่บรรทุกสิ่งของไม่ใช่บรรทุกคนโดยสาร

ในกรณีที่หลักกฎหมายหลักใดก็ตามที่มีชื่อยกเว้นหลายชั้น การตีความชื่อยกเว้นของ
กฎหมาย แต่ละชั้นต้องตีความโดยเคร่งครัด และจะต้องแบ่งหลักกฎหมายออกจากชื่อยกเว้นชั้นแรก
ให้ชัดเจน และในทำนองเดียวกันจะต้องแบ่งเรื่องที่เป็นชื่อยกเว้นอยู่ในชั้นแรก และชั้นต่อไปให้
ได้ความแจ่มชัด

ตัวอย่างที่ดีที่สุดสำหรับหลักกฎหมายที่มีชื่อยกเว้น และชื่อยกเว้นของชื่อยกเว้นถึง 3 ชั้น
ด้วยกัน ก็คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224 ในเรื่องที่ว่าด้วยการห้ามอุทธรณ์
ในปัญหาข้อเท็จจริงและ ชื่อยกเว้น ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

ในคดีที่ราคาทรัพย์สินหรือ จำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทไม่เกิน 50,000 บาท ห้ามมิให้
คู่ความอุทธรณ์ในข้อเท็จจริง เว้นแต่ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั้นในศาลชั้นต้นได้ทำ
ความเห็นแย้งไว้ หรือ ได้รับรองว่ามีเหตุอันควรอุทธรณ์ได้ หรือ ถ้าไม่มีความเห็นแย้ง
หรือคำรับรองเช่นว่านี้ ต้องได้รับอนุญาตให้อุทธรณ์เป็นหนังสือจากอธิบดีผู้พิพากษา
ศาลชั้นต้น หรือ อธิบดีผู้พิพากษาศาล ผู้มีอำนาจแล้วแต่กรณี

ส่วนกรณีการตีความสัญญาอันมีหลักการตีความแตกต่างจากการตีความกฎหมาย
บางประการ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาโดยเฉพาะจึงได้แยกอธิบายถึงข้อแตกต่างระหว่างการตีความ
สัญญากับการตีความกฎหมายไว้ในคำอธิบายด้วย

สิ่งที่สำคัญในการตีความสัญญาก็คือ เมื่อข้อความในสัญญาชัดเจนอยู่แล้ว ก็ไม่ต้องมี
การตีความสัญญานั้น ในทางตรงกันข้าม สัญญาอันมีข้อความเคลือบคลุมก็ต้องมีการแสวงหา
เจตนารมณ์ที่แท้จริงของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายให้ได้ เจตนารมณ์ของคู่สัญญานี้โดยปกติ ได้แก่
เจตนารมณ์ของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายในขณะที่ทำสัญญานั้นเองแต่มีบางกรณี ศาลอาจพิจารณาการปฏิบัติ
ของคู่สัญญาที่มีต่อกันภายหลังจากที่ทำสัญญานั้นแล้วเพื่อแสวงหาเจตนารมณ์ของคู่สัญญาในขณะที่
ทำสัญญานั้น หรือเพื่อแสวงหาเจตนารมณ์ของคู่สัญญาในขณะที่ทำสัญญาว่ามีความประสงค์ที่จะ
เพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขประการใดบ้าง

ในการแสวงหาเจตนารมณ์ของคู่สัญญานั้น โดยปกติก็แสวงหาจากตัวสัญญานั้นเอง
แต่หากไม่สามารถทำได้ ก็ต้องหาเจตนารมณ์จากทางอื่น ซึ่งต้องถือว่าเป็นปัญหาข้อเท็จจริง

เมื่อได้ข้อเท็จจริงมาเป็นประการใดแล้วจึงจะปรับเข้ากับการตีความนั้นอีกชั้นหนึ่งการปรับข้อเท็จจริงเข้ากับการตีความถือว่าเป็นปัญหาของกฎหมาย แต่พึงสังเกตว่าในการตีความสัญญาบางประเภท คู่ความจะนำสืบพยานบุคคลเพื่อหักล้าง หรือเปลี่ยนแปลงข้อความในเอกสารไม่ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94) ซึ่งมีอยู่เป็นอันมากที่จำเป็นต้องพิจารณาประกอบ

เนื่องจากการตีความสัญญานี้ถือหลักที่ว่าเจตนารมณ์ของคู่กรณีเป็นข้อสำคัญและการแสวงหาเจตนารมณ์ของคู่กรณีในแต่ละคดีอันเป็นปัญหาข้อเท็จจริงก็แตกต่างกันออกไป ดังนั้น ตัวอย่างที่เกี่ยวกับการตีความสัญญาย่อมเป็นประโยชน์ในด้านที่จะแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของคู่สัญญา และวิธีการแสวงหาเจตนารมณ์นั้น รวมทั้งแสดงให้เห็นหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องยิ่งกว่าที่จะถือว่าเป็นแนวบรรทัดฐานในการตีความอันจะต้องยึดถือและปฏิบัติตาม

อนึ่ง ในการตีความสัญญานั้น นอกจากจะถือว่าเจตนารมณ์ของคู่กรณีเป็นสำคัญแล้ว จะต้องพิจารณาด้วยว่าสัญญานั้นมีวัตถุประสงค์ประสงค์เป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมายเป็นการพันวิสัย หรือ ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ ซึ่งแม้คู่ความจะไม่ยกขึ้นต่อสู้ ศาลก็วินิจฉัยเองได้ และถือว่าสัญญานั้นเป็นโมฆะ

การตีความกฎหมายและสัญญา มีความแตกต่างกัน คือ

1. การตีความกฎหมายจักต้องเสาะหาเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นการเฉพาะ ส่วนการตีความสัญญาจักต้องพิจารณาทั้งเจตนารมณ์ของกฎหมายอันเกี่ยวกับสัญญานั้น และพิจารณาทั้งเจตนารมณ์ของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายในขณะที่ทำสัญญาด้วย

2. ในกรณีเกี่ยวกับบทบัญญัติอันเด็ดขาดของกฎหมาย คือ เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือ ศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจะยกเว้นเสียมิได้

3. การตีความกฎหมายย่อมพิจารณาแต่เฉพาะเจตนารมณ์ของกฎหมายเท่านั้น ส่วนการตีความสัญญาจะต้องพิจารณาด้วยว่า คู่สัญญาามีเจตนารมณ์ที่จะให้ใช้หลักกฎหมายทั่วไปของบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวด้วยหรือไม่

4. สัญญาที่มีข้อความขัดแย้ง สัญญาใดก็ตามที่มีข้อความขัดแย้งอยู่แล้ว จำต้องถือตามข้อความที่ปรากฏโดยไม่ต้องตีความเป็นประการอื่น แม้ว่าการถือตามข้อความที่ปรากฏนั้นจะทำให้ไร้ผลบังคับก็ตาม

หลักกฎหมายเกี่ยวกับการตีความสัญญานั้น ต้องคำนึงถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 132 และสัญญานั้นให้ตีความตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 368

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 655/2511 ความประสงค์ หรือ เจตนาของคู่สัญญาต้องแปลจาก สัญญาทั้งฉบับ ไม่ใช่ยกเอาข้อความเฉพาะตอนใดตอนหนึ่ง หรือสัญญาข้อใดข้อหนึ่งขึ้นมาแปล

5. การแสวงหาเจตนารมณ์ของคู่สัญญานั้น จะต้องพิจารณาสัญญานั้นทั้งฉบับ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 531/2513 จำเลยที่ 4 มิได้เป็นลูกหนี้ชั้นต้น เพียงแต่นำทรัพย์สินมา จำนองเป็นประกันหนี้บางส่วน เมื่อโจทก์ยื่นฟ้องสำหรับจำเลยที่ 4 โจทก์ขอบังคับเพียงในวงเงินที่ จำนอง 2 รายเท่านั้นเมื่อพิจารณาคำร้องของโจทก์ประกอบกับสัญญาประนีประนอมยอมความแล้ว ยังแปลไม่ได้ว่าจำเลยที่ 4 ยอมรับผิดในหนี้ประธานทั้งหมด เพราะไม่มีเหตุอันใดที่จะทำให้จำเลย ต้องยอมตนรับผิดถึงเพียงนั้น จะเห็นได้ว่าสัญญาประนีประนอมยอมความข้อ 1 ข้อ 2 มิได้กล่าวถึง จำเลยที่ 4 เลย เป็นเรื่องของจำเลยที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ซึ่งเป็นลูกหนี้ชั้นต้นยอมใช้ให้แก่โจทก์ตามสัญญา ประนีประนอมยอมความไม่ได้ ต้องแปลว่าจำเลยที่ 4 ยอมรับผิดตามหนี้จำนองต่อไปเท่านั้น

6. ถ้ามีสัญญาหลายฉบับในการตีความสัญญานั้นจะต้องพิจารณาสัญญาทุกฉบับร่วมกัน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 37/2484 ผู้จะซื้อขายที่ดินได้ทำข้อตกลงกันเป็นหนังสือไว้ 2 คราว การจะวินิจฉัยว่าเป็นสัญญาเรื่องเดียวกัน หรือมิใช่ นั้น จะต้องตรวจดูเจตนาอันแท้จริงของคู่กรณีจาก เอกสาร 2 ฉบับ ที่ได้ทำไว้แก่กันนั้น

7. ในบางกรณี การแสวงหาเจตนารมณ์ของคู่สัญญาในขณะที่ทำสัญญาอาจหาได้จากการที่ คู่สัญญาปฏิบัติต่อกันและกันได้